

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044 250 30 00
www.hkr.se

**Självständigt arbete, 15 hp,
för Specialpedagogexamen
VT 2021
Fakulteten för lärarutbildning**

Förändringsagenter i elevhälsan

**Specialpedagogers uppdrag och digital
journaldokumentation**

Lisbeth Friberg

Författare
Lisbeth Friberg

Titel

Förändringsagenter i elevhälsan. Specialpedagogers uppdrag och digital journaldokumentation

Engelsk titel

Change agents in student wellness teams. Special educators' role and digital journal documentation

Handledare

Lisbeth Ohlsson

Bedömande lärare

Tina Kullenberg

Examinator

Daniel Östlund

Sammanfattning

Syfte med min studie är att undersöka specialpedagogers uppdrag i tre olika elevhälsoteam i samma kommun och hur specialpedagoger upplever arbetet med digitala journalsystem.

Studien tar sin utgångspunkt i ett sociokulturellt perspektiv där synsättet är att lärande och kunskapsutveckling sker i interaktion med andra.

Studien har en kvalitativ ansats där semistrukturerade intervjuer använts som metod med fyra specialpedagoger och en rektor. Med ett hermeneutiskt synsätt har jag försökt tolka och förstå de resultat som framkommit.

Resultatet av denna studie visar att administration med planering och förberedande av ärende inför elevhälsoteamens möten och dokumentation av pedagogiska dokument är vanligt förekommande uppdrag för specialpedagoger i de i studien ingående elevhälsoteam. Det specialpedagogiska perspektivet att finna alternativa vägar och lösningar för inläring är liksom anpassad undervisning på framförallt individnivå men även gruppnivå uppdrag som genomförs ofta. Samarbete mellan specialpedagog och rektor eftertraktas av specialpedagoger i studien men det faktiska samarbetet varierar stort. Digitala journalsystem har skapat möjligheter som tidigare inte fanns och ordet tillgänglighet har fått en bred betydelse i form av tillgänglighet till arkiv, mallar och stödmaterial. Nackdelen med det digitala journalsystemet är att tillgängligheten endast gäller för medlemmar i elevhälsoteamen och inte för övrig personal som arbetar nära elever.

Ämnesord

Digital journalföring, Dokumentation, Elevhälsan, Förändringsagenter och Specialpedagog

Author

Lisbeth Friberg

Title

Change agents in student wellness teams. Special educators' role and digital journal documentation

Supervisor

Lisbeth Ohlsson

Assessing teacher

Tina Kullenberg

Examiner

Daniel Östlund

Abstract

The purpose with my research is to investigate special educators' tasks in three different student wellness teams and how special educators experience their work with digital journal systems.

The study has a qualitative approach where semi-structured interviews were used as the method with four special educators and a principal. A hermeneutic approach is applied as the interpretative analysis of the interview data. The result of this study shows that administrative tasks and preparation of cases before student wellness teams meetings and educational documentation are common tasks for special educators for those partaking in this study. The special educator's perspective to find alternative ways and solutions to learning is common as well as adaptive teaching, especially on an individual level but also in groups. Cooperation between special educator and principal is sought after by special educators in this study but the actual cooperation varies heavily. The digital journal system has created previously unavailable opportunities and the term availability has become a broader meaning by way of archives, templates, and support materials. The downside with the digital journal system is that availability only applies to members of the team and not to others working closely with students.

Keywords

Change agents, Digital journals, Documentation, Special educators and Student wellness teams

Förord

Detta arbete har varit en examinationsuppgift som inneburit många och långa timmar i studiekammaren men det är definitivt något jag inte skulle velat vara utan. Arbetet har gett mig nya tankar och insikter om specialpedagogers uppdrag i elevhälsoteam och digital journalføring som jag redan fått stor nytta av i min egen profession.

Ett stort tack till handledare Lisbeth Ohlsson som bidragit med betydelsefulla synpunkter på mitt arbete under skrivandets process. Tack också till intervjupersonerna som deltog i studien. Ni har alla varit värdefulla!

Staffanstorp maj 2021

Lisbeth Friberg

Innehållsförteckning

1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Studiens upplägg	10
2.1 Studiens utgångspunkter och centrala begrepp	12
2.2 Styrdokument	13
2.3 Specialpedagogens stöd till rektor.....	15
2.4 Specialpedagogen i elevhälsoteamet	16
2.5 Utmaningar för elevhälsan	17
2.6 Elevhälsan över tid	17
2.7 Tillgång till elevhälsan	19
2.8 Dokumentation och journalföring	20
2.9 Forskningsöversikt	21
3.1 Sociokulturella perspektiv	24
4.1 Metodologi	27
4.2 Val av metod	28
4.3 Pilotstudie.....	30
4.4 Undersökningsgrupp	30
4.5 Genomförande av intervjuer.....	31
4.6 Tillförlitlighet	32
4.7 Bearbetning av empiriskt material.....	32
4.8 Etik	34
5.1 Rollen som specialpedagog i elevhälsoteamet	35
5.1.1 Analys och teoretisk tolkning: specialpedagogen i elevhälsoteamet.....	36
5.2 Vad är specialpedagogik?.....	37

5.2.1 Analys och teoretisk tolkning om vad specialpedagogik är	38
5.3 Specialpedagogiska uppdrag	39
5.3.1 Analys och teoretisk tolkning om specialpedagogiska uppdrag.....	41
5.4 Specialpedagogiska uppdrag inom elevhälsan	42
5.4.1 Analys och teoretisk tolkning: uppdrag inom elevhälsan.....	43
5.5 Samarbete rektor och specialpedagog	44
5.5.1 Analys och teoretisk tolkning: samarbete mellan rektor och specialpedagog	45
5.6 Olikheter mellan digitalt journalsystem och i pappersform	46
5.6.1 Analys och teoretisk tolkning: olikheter mellan journalsystem	48
5.7 Förväntningar på digitalt journalsystem.....	49
5.7.1 Analys och teoretisk tolkning av digitalt journalsystem.....	51
6.1 Resultatdiskussion	52
6.2 Metoddiskussion.....	56
6.3 Specialpedagogiska implikationer.....	57
6.4 Tillämpning	58
6.5 Förslag på fortsatt forskning.....	58
6.6 Slutord	58

1. Inledning

I Sverige har alla barn och ungdomar rätt till en likvärdig skolgång och en god hälsa. I grundskolor ska elevhälsoteam stötta upp och ha en central roll vad det gäller att möta alla elever och hitta vägar ut när det uppstår svårigheter. En god lärandemiljö är nödvändig och för att skapa den behövs samverkan och kompetens. I skolans elevhälsoteam ska det finnas personal med specialpedagogisk kompetens. De olika professionerna i elevhälsan stödjer lärarna och eleverna och ska i stor utsträckning arbeta förebyggande och hälsofrämjande (SFS 2010:800).

Skolinspektionen (2014) visar att på ett flertal skolor har det funnits brister i elevhälsoarbetet. Det saknas bland annat ett tydligt samarbete mellan skolans personal och elevhälsan och elevhälsan används inte till att stödja det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Skolinspektionen (2015) visar likaså ett resultat som tyder på att elevhälsans arbete inte fullt ut motsvarar elevernas behov. Hälsofrämjande och förebyggande insatser som syftar till att stödja eleverna saknas i stor utsträckning. Egen erfarenhet som utbildad och verksam speciallärare är att det åtgärdande arbetet tar alltför stor tid i anspråk för att det ska finnas utrymme för andra fokusområden. Mitt intresse för specialpedagogik i elevhälsoteam och samarbete med andra professioner med tydliga rutiner och ramar för samverkan är grogrunden till denna studie. En ökad bredd i vad var och en ser och uppmärksammar ingår i uppdraget för yrkesverksamma i skolan och är viktiga förutsättningar för förändring och förbättring. Kunskap om hur arbetet inom elevhälsoteam behöver utövas finns men det sker inte alltid på skolor och varför det är så kan tolkas som en lucka i forskningen, därför är det viktigt att fortsatt forskning sker. I min studie studerar jag hur specialpedagogers uppdrag i tre olika elevhälsoteam ser ut för att bidra till ökad kunskap. Blossing (2013) beskriver att en tydlig struktur och en stark kommunikation kring gemensamma utgångspunkter är viktiga i skolans verksamhet. Det är tänkbart att skolan har förändringsagenter, såsom specialpedagoger ibland kallas, som kan samarbeta med rektor i dennes pedagogiska ledarskapsroll (a.a., 2013, s 154).

I denna studie fokuseras det också på att för specialpedagoger i elevhälsan ingår det som en viktig del av yrkesutövandet att arbeta med dokumentation. Skolsköterska och skolpsykolog är andra medlemmar i elevhälsoteamet och dessa professioner har lång erfarenhet av dokumentation i digitala journalsystem. Digitala journalsystem

infördes inom sjukvård i Sverige på 1990-talet. Att gå från pappersjournaler till digitaliserade journaler var ett nytt steg inom sjukvården med avsikten att personalens arbete inom sjukvård skulle förenklas. På hemsidan elevhalsan.se nätverkar yrkesverksamma inom elevhälsan kring aktuella ämnen. Kända och okända experter från olika professioner inom elevhälsa svarar på frågor, bloggar och erbjuder föreläsningar. För min studie är Gudrun Söderlind, utbildare och produktspecialist inom digital journalföring, intressant genom att hon beskriver hur journalföring i digitala system effektiviserar arbetet med att journalföra och med att skapa dokument och utredningar. Vidare beskrivs hur effektivt anteckningar för varje elev på elevhälsoteams dagordning per automatik hamnar i respektive elevakt då digitala journalsystem används av elevhälsan, detta ger elevhalsan.se (2021) en översikt om. Det resoneras också om att dokument från annan yrkesverksamhet än den egna scannas in i elevakt eller i respektive professions akt. Professionerna skolsköterska, skolpsykolog, rektor och specialpedagog/speciallärare har alla enskilda akter för dokumentation och journalföring som bara verksamma inom samma yrkeskategori har tillgång till. Elevakt däremot har samtliga inom elevhälsan tillgång till. Med detta förtydligar Skolverket (2018) i skriften *Digitalisering i skolan* att skolan är en offentlig verksamhet med stora krav på dokumentation. Att effektivisera administrativa processer kan ske med digitala system, funktioner kan finnas i skolans digitala lärplattform men det kan också vara separata system. Vidare förtydligas att med digitalt journalsystem kan arbetssätt och arbetsmetod kring journalföring byggas på kunskap från den medicinska delen av elevhälsan till den specialpedagogiska verksamheten. Det kan vara angeläget att problematisera vad journalanteckningar och dokument behövs till och ska användas till inom de olika professionerna och likaså vem som är i behov av att ha tillgång till informationen.

1.1 Bakgrund

I proposition 2001/02:14 klargör regeringen att för alla som arbetar i skolan ska skolans mål och uppdrag vara tydliga. Lärande och utveckling ska främjas och i skolans uppdrag ingår också att överföra grundläggande värderingar som samhället vilar på. Alla elever ska ha lika tillgång till utbildning, detta innebär att oberoende av elevers förutsättningar måste undervisningen anpassas för alla. Skolan måste

kunna identifiera behov och ta ansvar för att lämpliga åtgärder sätts in i skolsituationer.

I SFS (2017:1111), examensordning för specialpedagoger, konstateras att det i specialpedagogens uppdrag ingår att inneha en fördjupad förmåga att leda utveckling av det pedagogiska arbetet med målet att kunna möta behoven hos alla elever. Vidare förkunnas att specialpedagogen ska agera som en stödfunktion som förväntas ha spetskompetens kring att finna utvecklingsvägar som skapar förutsättningar att bedriva skolans verksamhet framåt.

Specialpedagogen ska ha tydlig färdighet och förmåga och visa fördjupad kunskap att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare i pedagogiska frågor genom detta framstår ett av elevhälsans uppdrag som åligger specialpedagogen. Stödet som samtalspartner ska kunna ges till verksamma lärare såväl som till rektor och övriga i elevhälsoteamet. Specialpedagogen ska också identifiera och undanröja hinder som orsakas av elevers svårigheter eller svårigheter i lärmiljön. Det ska skapa förutsättningar som kommer till gagn för lärare, rektor, teammedlemmar och även elever, SFS 2017:1111. I regeringens proposition 2001/02:14 beskrivs också specialpedagogens uppdrag i elevhälsan vara att finna och dokumentera orsaker till att elevers måluppfyllelse inte uppnås med dokument som pedagogisk utredning och i förekommande fall efterföljande åtgärdsprogram

Läroplanen, Lgr11, Skolverket (2011) betonar att elever i behov av särskilt stöd ska uppmärksammas, stödjas och hänsyn ska tas till varje enskild elevs behov. Likaså uttrycker Assarson (2009) vikten av att finna arbetssätt som främjar delaktighet, gemenskap och lärande i en skola för alla vilket kan möjliggöras genom att specialpedagogen kan finna möjligheter och förändra i skolans organisation och undervisning. Att skapa lärmiljö och undervisning som passar alla är skolans uppdrag. I detta arbete blir specialpedagogens yrkesroll en betydelsefull del av skolans och elevhälsans arbete.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie avser att undersöka specialpedagogers uppdrag i tre olika elevhälsoteam och hur specialpedagoger upplever arbetet med det digitala journalsystemet.

Frågeställningar

- Hur ser den specialpedagogiska professionen ut i arbetet med grundskolors elevhälsoteam?
- Vilken betydelse har samarbetet med rektor för specialpedagogen?
- Hur upplever specialpedagoger i elevhälsan arbete med digitalt journalsystem?

Studien avser att undersöka specialpedagogers arbete med uppdrag i elevhälsan. Det är endast denna del av det specialpedagogiska arbetet som studerats, inget fokus läggs på specialpedagogers arbete i direkt kontakt med elever.

1.3 Studiens upplägg

Uppsatsen indelas i en teoretisk, en metodisk och en empirisk del. I litteraturdelen presenteras aktuell forskning inom området och i metoddelen beskrivs val av metod. I den empiriska delen presenteras vad som framkommit vid intervjuer.

Kapitel ett innehåller bakgrundsbeskrivning, syfte och problemformulering, avgränsning samt disposition. Kapitel två innehåller litteraturgenomgång med studiens utgångspunkter, styrdokument samt fakta och forskning i ämnet. Kapitel tre behandlar den teori varpå studien vilar, det sociokulturella perspektivet och detta presenteras närmare. I kapitel fyra redogörs för val av metod och forskningsansats samt pilotstudien och undersökningsgruppen. Därefter redogörs för genomförande och bearbetning av materialet. Kapitel avslutas med diskussion om tillförlitlighet och etiska aspekter. I kapitel fem presenteras resultat, sammanfattning, analys och slutsats med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet. I det sjätte och sista kapitlet återfinns resultatdiskussion och metoddiskussion, vidare följer förslag om tillämpning, fortsatt forskning och slutord.

2. Litteratur

Under denna rubrik diskuteras inledningsvis studiens utgångspunkter och centrala begrepp, därefter lyfts fram vad styrdokument säger om specialpedagogisk kunskap i elevhälsan. Därpå följer forskning som behandlar vad specialpedagogik och elevhälsa innebär och rektors mandat av verksamheten. Slutligen behandlas digitala journalsystem.

2.1 Studiens utgångspunkter och centrala begrepp

Elevhälsoarbete är skolans och elevhälsoteamets arbete med elevhälsoproblem (Bengtsson, 2015). Elevhälsoarbetet kan tolkas med utgångspunkt i tre centrala dokument; läroplan, skollag och lokal elevhälsoplan. Dessa tre dokument bör lärare, skolledare och elevhälsopersonal vara väl förtrogna med (Partanen, 2012).

Elevhälsomöte är kollegialt, specifikt och förpliktigande samtal om elever i svårigheter. Det är här som elevhälsans medlemmar diskuterar och bygger upp en gemensam förståelse för och pratar om lösningar till problem som finns på skolan. Här möts kunskap från olika professioner och åsikter blir synliga. Det är i detta forum det diskuteras och byggs referensramar för hur problem som dyker upp i skolan ska hanteras (Hjärne och Säljö, 2014). Partanen (2012) menar att elevhälsomöten är tillfällen då elevhälsopersonalen skapar överblick, samordnar, informerar, analyserar och reflekterar kring skolans elevhälsoarbete.

Digital journalföring är dokumentation om elever som utförs för att finna vägar att komma förbi svårigheter och hinder i digital form (Skolverket, 2014).

Dokumentation är ett verktyg för att hantera, synliggöra och strukturera information (Utbildningsdepartementet, 2001).

Elevhälsan anges i skollagen och ska omfatta medicinska, psykosociala, psykologiska och specialpedagogiska insatser för att elever ska må bra, utvecklas och lära (SOU 2021:11).

Specialpedagog är en pedagog som erlagt specialpedagogisk påbyggnadsutbildning om 90 hp på avancerad nivå (SFS 2017:1111).

2.2 Styrdokument

Medlemmar i elevhälsan tillsammans med övrig personal på skolan ska för barn och ungdomar utforma en lärmiljö som gör att de trivs och utvecklas. Ett kompetent elevhälsoteam ska finnas på varje skolenhet och olika professioner ska ingå. Tydliga rutiner för samverkan över hantering av elevärenden mellan de olika professionerna ska finnas på varje skolorganisation (Socialstyrelsen, 2016).

Skollagen (2010:800) förtydligar att elevhälsans arbete ska präglas av en hög grad av samverkan mellan de olika professionerna inom elevhälsans personal. Skolan ska främst skapa förutsättningar för ett arbetssätt som baseras på ökad samverkan mellan elevvård, skolhälsovård och det samordnade ansvaret för specialpedagogiska insatser. I det individuellt riktade arbetet som bedrivs inom elevhälsan är uppgiften att undanröja hinder för varje enskild elevs väg till lärande och utveckling. I det mer generellt inriktade arbete där elevhälsan medverkar handlar uppgifterna om elevernas arbets- och lärmiljö och med syfte att undersöka specialpedagogers uppdrag i olika elevhälsoteam är det av intresse för studien att få syn på detta. Specialpedagogisk kompetens ska ingå i elevhälsan, specifik yrkeskategori med denna kompetens uttrycks inte. Dock tydliggörs att specialpedagogiska insatser ska tillgodoses.

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lgr11) är skrivet "Alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och stödja elever i behov av särskilt stöd och samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande" (Skolverket, 2011, s 14).

Specialpedagogen ska enligt examensordningen (SFS 2017:1111) visa kunskap om områdets vetenskapliga grund, ha insikt i aktuell forskning och ha kunskap om relationen mellan vetenskap, beprövad erfarenhet och den betydelse detta har för yrkesutövandet. Specialpedagogen ska ha förmåga att genomföra dokumentation såsom exempelvis pedagogiska utredningar och analysera svårigheter för individen i lärmiljö liksom att kunna tillämpa olika metoder som också kritiskt bör granskas. Vid dokumentationsarbete kan digital journalföring vara en metod men det kan också ske i pappersform. Specialpedagogutbildningen är en påbyggnadsutbildning på avancerad nivå på universitet eller högskola och utbildningen regleras av examensordningen. Genom att det är en påbyggnadsutbildning för det med sig att specialpedagoger har olika grundutbildning att utgå från.

I Salamancadeklarationen (2006) förtydligas varje enskild människas rätt till undervisning, vilket stadfästas i 1948-års allmänna deklARATION om de mänskliga rättigheterna. I deklARATIONEN finns en handlingsram för undervisning av elever i behov av särskilt stöd. Inom handlingsramen nämns uttrycket specialundervisning eller undervisning av elever i behov av särskilt stöd, vilket används när funktionshinder (anm benämns i dag funktionsnedsättning) eller inlärningssvårigheter gör att undervisningen behöver anpassas efter elevers behov och förutsättningar. Begreppet inkluderande skola bygger på den rådande enigheten om att elever i behov av särskilt stöd i undervisningen eller de som har särskilda pedagogiska behov, bör omfattas av det allmänna undervisningssystemet. För att med framgång ge undervisning för alla elever är det viktigt att utveckla en pedagogik med eleven i centrum. Fördelen med sådan pedagogik är att det tillhandahålls undervisning av hög kvalitet åt alla elever. "Alltför länge har personer med funktionshinder betraktats av ett samhälle som har koncentrerat sig mer på deras svårigheter än på deras möjligheter" (Salamancadeklarationen, 2006, s. 16). Genom att ha eleven i centrum i undervisning såväl som i kringorganisation, såsom elevhälsan, visar skolan att den respekterar alla elevers skillnader. Alla skillnader är normala och skolan måste anpassa sig efter elevers behov snarare än att elever ska forma sig efter förutbestämda undervisningsprocesser. Salamancadeklarationen ger en ram avsedd att vara en övergripande vägledning vid planering av åtgärder från specialpedagogiken. I Skollagen, § 8, skrivs att utbildningen ska främja elevernas utveckling och lärande samt skapa en livslång lust att lära. Utbildningen ska ta

hänsyn till elevers olika behov. Eleverna ska få stöd och stimulans så de utvecklas så långt som möjligt (SFS 2010:800).

2.3 Specialpedagogens stöd till rektor

Att rektor har en nyckelposition som påverkar organisationen betonas av Håkansson och Sundberg (2016). Likaså poängteras att den potentiella kapacitet som finns hos organisationens specialpedagoger kan, då rektors ledarskap fungerar som en katalysator frigöras. Författarna (a.a.) berättar om ett utvidgat ledarskap, hur ledarskapet på en skola kan breddas genom att rektor fördelar delar av ledarskapet på andra i organisationen som besitter kunskap om ledarskap, såsom specialpedagoger gör. Då personalen lär av och med varandra skapas förutsättningar för att skillnader av positiv karaktär kan spilla över i undervisningskvalitén. I samklang med det utvidgade ledarskapet åskådliggör Robinson (2015) situationer med att utse experter i den lokala organisationen som besitter kunskap och förmåga att lösa problem och handleda andra att lösa problem. Handledaren kan vara lokal eller extern, det avgörande är att vederbörande besitter den kunskap och de förmågor som efterfrågas. Robinson (a.a.) menar att det i specialpedagogens kompetens ingår att leda förbi hindren och utmana deltagare i organisationen. Vem som får förtroendet att handleda kan vara idé att medlemmar i organisationen utser. Detta vilar på att kollegiet utser expert som bygger på att det finns förmåga att välja utifrån sakkunskap och att inget annat skäl är avgörande.

Samarbete mellan rektor och specialpedagog är en del av specialpedagogers uppdrag i elevhälsan som i sin tur spiller över till elever och Mitchell (2017) konstaterar att det finns viktiga sätt som rektor har att påverka elevers prestationer i skolan på. Rektor ska se till att skolans personal får stöd att utvecklas och att organisatoriska processer implementeras på dennes skola. Rektor behöver inte besitta denna kunskap och förmåga själv utan har sina specialpedagoger vid sin sida. Elevers socioekonomiska situation ska tas hänsyn till av rektor vid ledarskapet för att minska klyftor. Det är angeläget att lägga stor tonvikt vid skapande av relationer med personal, elever och vårdnadshavare. Detta kopplas av Mitchell (a.a.) till Skollagen (2010:800) där det förtydligas att skolans undervisning ska vara likvärdig och vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

2.4 Specialpedagogen i elevhälsoteamet

Hylander och Guvå (2017) lyfter fram betydelsen för elever att ha vuxna i skolan som inte är deras lärare och därmed inte involverade i en bedömande situation, detta är en trygghetszon på skolan och specialpedagoger i elevhälsoteamet är viktiga i detta sammanhang. Hylander och Guvå (a.a.) förtydligar vidare att specialpedagogisk kompetens tillförs av specialpedagoger genom dokument som exempelvis pedagogisk utredning med utvärdering av lärandemiljö och genom åtgärder riktade mot enskilda elever eller elevgrupper i den övergripande planeringen av elevhälsoarbetet. Specialpedagogers roll i elevhälsan är central och det är vanligt att det är de som har nära kontakt med undervisande lärare och handledning med rollen som kvalificerad samtalspartner kan vara ett framträdande uppdrag. Specialpedagog är en profession som kan ses som en länk mellan den pedagogiska verksamheten och elevhälsa, som samarbetar med de flesta yrkeskategorier och som har som uppgift att se till att elevhälsans insatser resulterar i specialpedagogiska åtgärder till elever. Partanen (2012) ser i likhet med Hylander och Guvå (a.a.) specialpedagogen som en viktig medlem i elevhälsoteamet och även som länken mellan elevhälsan och skolans arbetslag. En trolig anledning till att specialpedagog och speciallärare är de som är länken till arbetslagen är att det är de enda i elevhälsan förutom rektor som har pedagogisk utbildning. Pedagogiska analyser faller också naturligt på specialpedagogen.

Ett helikopterperspektiv som specialpedagoger har i elevhälsan beskrivs av Augustinsson och Brynolf (2015) som ett sätt att kunna uppfatta mönster liksom att se det unika i varje sammanhang. Att se och upptäcka ökar handlingsberedskap och förmåga att kunna påverka verksamheten långsiktigt i positiv riktning. Det som sker är inte slumpen utan något som kommer ur ett mönster och av personers handlande. Begreppet "sense-making" står för begripliggörande och meningsskapande och då flöde av upplevelser ordnas och innebörd skapas. Specialpedagogens roll att begripliggöra kan liknas vid att få ihop delar till sammanvävd helhet för att förstå och därmed kunna finna väg för agerande. Att förstå livet i organisationer beskrivs också av Augustinsson, Ericsson och Rakar (2018) som "sense-making", ett begripliggörande och meningsskapande vilket kan skapa innebörd åt människor om

det vi har omkring oss att hantera och agera kring. Vidare förtydligas att människors referensram fungerar som en verktygslåda för att förstå det som omger oss. Referensramen benämns "frame". I kombination med detta berättas om "cue", en replik eller en händelse som framträder, människor har sin "frame" och till den möts dess "cue". (a.a., 2018, s 45)

2.5 Utmaningar för elevhälsan

Hylander och Guvå (2017) förtydligar att elevhälsans uppgift är att stödja lärande- och utvecklingsprocesser och att rikta arbete mot att skapa förutsättningar för elever att uppnå lärandemål i alla skolämnen. Att tidigt identifiera riskgrupper eller riskfaktorer är ett förebyggande arbete för elevhälsan och särskilt för specialpedagoger i elevhälsan. Utgångspunkten att hälsa och lärande går hand i hand råder och denna utgångspunkt är en faktor för förebyggande arbete. Elever som lär mår bättre och detta följs av bättre prestationer, en förstärkning i självuppfattningen vilket leder till positiva cirklar. Den specialpedagogiska kompetensen i elevhälsan tillför fördjupade pedagogiska kunskaper om lärande i form av kartläggning, utredning och åtgärder riktade mot enskilda elever. Avsaknad av en samarbetsallians, en lärande relation, mellan lärare och elev är en betydande riskfaktor. Om denna relation inte etableras finns risk att följderna blir att elever utmanar, motarbetar och nonchalerar lärare. Normbrytande beteende och sen ankomst är andra riskfaktorer. En stor riskfaktor är avsaknad av kunskap att kunna läsa och skriva, denna färdighet har avgörande betydelse för elevers skolframgång.Handledning kan i vissa avseenden ha betydelse för lärares möte med elever (a.a.).

2.6 Elevhälsan över tid

Hjørne och Säljö (2008) diskuterar om väsentligheten att känna till historien bakom elevhälsan för att djupare förstå och se sammanhang kring hur arbetet fungerar i dag. Nutida elevhälsoarbete och arbetsuppgifter är färgat av dess historia. Skolans uppdrag kommer från ett historiskt, kulturellt och institutionellt sammanhang där hela verksamhet vuxit fram ur ett samhälleligt uppdrag. Hjørne och Säljö (2014) berättar vidare att inrättande av multiprofessionella elevhälsoteam skedde som ett led i att förändra dåtida tankemönster kring elever i behov av särskilt stöd i de

svenska skolorna. Förklaringar på elevers svårigheter blir i ett multiprofessionellt team inte bara specialpedagogiskt utan även medicinskt, psykosocialt och psykologiskt. I samma riktning tydliggörs i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lgr11, att elever ska erbjudas likvärdig utbildning vilket inte innebär samma undervisning utan undervisning som är formad med hänsyn till elevers olika möjliga vägar för att nå kunskapsmålen. Undervisningen kan aldrig utformas lika för alla och elevhälsan finns för att finna allas vägar. För att underlätta för alla i skolan och för att skapa förutsättningar för att alla ska kunna utföra sitt uppdrag krävs det att elevhälsan främjar elevers lärande och utveckling. Likaså ska elevhälsan även främja lärare i deras yrkesroll. I samarbete mellan elevhälsans professioner kan elevhälsoarbetet utvecklas, och detta samarbete skapar i sin tur förutsättningar för en skola att främja lärande, hälsa och utveckling för alla elever (Hylander och Guvå, 2017).

Hjörne och Säljö (2012) förtydligar att varje elevärende på elevhälsoteams möten har tre faser. Första fasan är en introduktion av elevärendet, följt av diskussion och slutligen en konklusion hur arbetet ska fortsätta. Elevhälsoteamet består av företrädare för skilda professioner som från olika infallsvinklar bär sitt ansvar. Dokumentation och journalföring bidrar till att utvärdera och skapa ny kunskap. I andra miljöer, som sjukvården, har traditionen att journalföra och att använda dokumentationen som en resurs i arbetet varit mer etablerad över tid.

Elever som mår bra i skolan, som är trygga och delaktiga har fördjupad möjlighet att producera i sin inläring. Specialpedagogiska skolmyndigheten, Spsm (2018) tydliggör dessa skyddsfaktorer och detta leder vidare till möjlighet att avsluta grundskolan med fullständiga betyg. Att också förebygga ohälsa i kombination med stöd och stimulans skapar möjligheter för lärande. Med ett salutogent förhållningssätt som för med sig att utgå från och fokusera på det positiva och lyfta fram det välfungerande vid elevdokumentation kan vyer vidgas och möjlighet till förändring och förbättring av förutsättningar för elever skapas. Det patogena synsättet som fokuserar på vad och vilka brister som kan förekomma behöver inte uteslutas om det leder vidare till ett fokus på lösning och eventuella förändringar i organisation och metodik. Även Skolverket (2014) lägger tonvikt på syftet att vaska

fram tillräckligt underlag i elevdokumentation för att förstå svårigheter och finna fungerande rutiner för att komma förbi svårigheter och hinder för lärande. Analysarbetet är betydelsefullt och bör fortgå över tid för att säkerställa att det som analyserades fram verkligen ger resultat. Det mest gynnsamma är med andra ord att analys också sker av det som framkom och genomfördes i en pedagogisk utredning. Likaså betonar Carlsson Kendall (2015) analysprocessen av en pedagogisk utredning för att synliggöra vad som är problematiskt och att finna både styrkor och svårigheter.

2.7 Tillgång till elevhälsan

I skollagen anges att elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser, detta framkommer i Statens offentliga utredningar (SOU 2021:11). Vidare förtydligas att varken skollagen eller Skolverket definierar vad tillgång till elevhälsa innebär numerärt i form av personalresurser. Med anledning av att regleringen av tillgång till elevhälsa inte definieras blir bedömning av acceptabel tillgång svår att göra. Reglering för hur stora kostnader varje kommun ska lägga på bemanning av elevhälsa per elev saknas, däremot finns ett genomsnitt men variationerna är stora. Lararen.se publicerar siffror hämtade från Skolverket från 2020 (<https://www.lararen.se/nyheter/elevhalsa/elevhalsan-per-kommun—sa-stora-ar-skillnaderna>).

Det finns uppgifter från Skolinspektionen (2015) att tillgång till elevhälsa på skolor inte är tillräcklig, likaså att variationen är stor mellan skolor. Regeringen förtydligar att elevers behov av specialpedagogisk kompetens ska tillgodoses. Personal som tjänstgör som specialpedagog eller speciallärare föreslås i utredningen avsnitt 6.4.1 vara de som ger de specialpedagogiska insatserna men kravet finns inte i dagsläget. Specialpedagog eller speciallärare behöver därmed inte vara de som ger elevhälsans specialpedagogiska stöd, dock ska personalen som ger stöd ha den specialpedagogiska kunskapen.

2.8 Dokumentation och journalföring

Carlsson Kendall (2015) framhåller att en pedagogisk utredning ska vara funktionell och se till att elevers styrkor och svårigheter tydligt synliggörs. För att en

pedagogisk utredning ska ge hög kvalitet på frågeställningar gäller det att inte bara konstatera en eventuell diagnos utan att också finna många detaljer som skapar och/eller hindrar lärande och utveckling. Det ska vara framgångsrikt att arbeta tillsammans i team av multiprofessionellt slag såsom ett elevhälsoteam. Teamet ska inte bara informera och konstatera utan även bidra till förståelse för svårigheter som föreligger. I samklang diskuterar Andréasson och Asplund Carlsson (2017) om att betrakta elevers svårigheter i interaktion med omgivningen. Om elevers svårigheter framställs som individuella skulle detta kunna liknas vid att motverka Skolverkets allmänna råd (2008b:17) som tydliggör betydelsen av analysarbete vid pedagogiska utredningar. Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) konkretiserar att med ett salutogent förhållningssätt som ovan nämnda kring journalføring och dokumentation kan vyer vidgas och möjlighet till förändring och förbättring av förutsättningar för elever skapas. Nilholm (2012) förtydligar att det vid dokumentation finns en tendens att förlägga både problem och lösning på eleven i motsats till att sammanhanget som ska möjliggöra lärande får en undanskymd plats. Det specialpedagogiska arbetet kan liknas vid att köra bil på en väg där det finns risk att hamna i diket på ena eller andra sidan om inte rätt väg stakas fram. Det patogena synsättet som fokuserar på vad och vilka brister som kan förekomma behöver inte uteslutas om det leder vidare till fokus på lösning och eventuella förändringar i organisation och metodik. Även Skolverket (2014) lägger tonvikt på syftet att vaska fram tillräckligt underlag i dokumentation och journalføring för att förstå svårigheter och finna fungerande rutiner för att komma förbi svårigheter och hinder. Analysarbetet är betydelsefullt och kan fortgå över tid av enskild teammedlem med specialpedagogisk kunskap för att säkerställa att det som analyserades fram verkligen ger önskat resultat. Det mest gynnsamma är med andra ord att analys också sker av det som framkom och genomfördes i en pedagogisk utredning. Likaså betonar Carlsson Kendall (a.a.) analysprocessen av en pedagogisk utredning för att synliggöra vad som är problematiskt och för att finna både styrkor och svårigheter.

2.9 Forskningsöversikt

I följande avsnitt presenteras likheter och skillnader på utbildning till specialpedagog i Sverige jämfört med i grannlandet Finland. Även studier som har

relation till specialpedagogens uppdrag i elevhälsoteamet belyses utifrån olika infallsvinklar.

Takala, Nordmark och Allard (2019) presenterar likheter och skillnader mellan utbildning till specialpedagog och speciallärare i Sverige respektive i Finland. Innehåll i utbildning och kunskapsmål har många likheter med inslag i läroplanerna som att studenter då de är examinerade ska kunna samarbeta med andra professioner i elevhälsan och bidra i diskussioner med sin specifika expertkunskap om barns lärande och utveckling. En markant skillnad mellan länderna är att i Finland har lärosätena "guided teaching practices" under en period av utbildningen då del av utbildningen genomförs på fältet. I Sverige är det endast vissa lärosäten som har detta innehåll i utbildningarna, vilket kan ses som att studenter i Sverige går miste om obligatoriska moment där de hade kunnat få guidning av en mer erfaren "supervisor".

Blossing (2013) beskriver att en tydlig struktur och en stark kommunikation kring gemensamma utgångspunkter är viktiga i skolans verksamhet. Det är tänkbart att skolan har förändringsagenter, såsom specialpedagoger ibland kallas, som kan samarbeta med rektor i dennes pedagogiska ledarskapsroll (a.a., 2013, s 154). Detta för att undvika risk att rektor hamnar i tidsnöd och att förnyelser i verksamheten inte skulle bli av och därmed sker ingen verksamhetsmässig justering i organisationen. Det är viktigt att hålla ut i struktur- och kommunikationsbyggandet i elevhälsan för att nå sammanhang, samband och hållbarhet. Rektor har både anledning och behov av att beakta samarbete med förändringsagenter för att höja elevernas måluppfyllelse.

Elevers olika förutsättningar gagnas av olika undervisningsstrategier för att uppnå mål och detta kräver omfattande organisation för rektor att skapa. Rektor behöver organisera och behöver då ta till hjälp personal med specialpedagogisk kompetens. Med stöd av specialpedagog kan rektor organisera för bredden i undervisningen. Liknande resonemang förs av Hjärne och Säljö (2014) som presenterar att elevhälsoteamets olika professioner även de bidrar till en rikare förståelse för hinder och svårigheter kring och med elever i skolans organisation. Detta då de tillsammans

fördjupar sin kunskap och sin expertis genom att de samverkar regelbundet på elevhälsans möten. Haug (2017) beskriver att för att vaska fram kvaliteten i undervisningen tydliggörs hur viktig lärarens kompetens är. Den är så pass viktig att det kan anses vara den enskilt viktigaste faktorn för elevers lärandeprocess. Vidare konstaterar Haug (a.a.) att sammantaget besitter dock lärare inte tillräcklig kompetens för att i skolans organisation möta alla elever med speciella behov i en inkluderande lärmiljö och elevhälsan ska med sin fördjupade kunskap kring att finna vägar för elevers lärande bli det komplement som lärare behöver.

Dokumentation inom ramen för undervisning och särskilt stöd avser att tydliggöra och problematisera enligt Skolverket (2017). Idén om en skola för alla och att alla elever ska ha likvärdiga möjligheter att nå kunskapsmål och att mötas och utmanas på sin nivå är grunden till dokumentation såsom pedagogiska utredningar och åtgärdsprogram. Det kan betraktas som verktyg för att optimera lärandet. Åsikter som att dokumentation kopplas till administration ses som ett problem av Skolverket (a.a.) eftersom det kan tolkas som att det frikopplas från undervisning istället för att personal stannar upp och ser det som ett led i undervisningsprocessen. Att förstå olikheter och avvikelser kallas i specialpedagogiska sammanhang att finna rätt sätt att kompensera. Skolverket (a.a.) förtydligar vidare att pedagogisk dokumentation är en process som kräver reflektion för att komma vidare i det pedagogiska arbetet. Själva framtagandet av pedagogiska dokument kan fylla en pedagogiskt viktig funktion med kollegiala diskussioner, ett kollaborativt arbete. Dokumentation i digital form gynnas av tillgång på mallar.

Den specialpedagogiska professionens tidsmässiga struktur i USA visar sig enligt Mitchell (2006) ha störst del av sin arbetstid förlagd på administration med uppdrag som innehåller dokumentation, möten och mailkorrespondens. Pedagogiska utredningar och diagnostiseringar upptar arbetstidens minsta del. Mellan de tidsmässiga ytterligheterna finns uppdrag som samarbete och att stötta lärare och elever i klasser. Det framkommer tydligt att specialpedagoger i USA lägger mycket arbetstid på dokumentation och minst tid på att identifiera och kartlägga svårigheter och hinder för elevers lärande.

3. Teori

Syftet med studien är att undersöka specialpedagogers uppdrag inom elevhälsan och hur specialpedagoger upplever arbetet med digitala journalsystem. Elevhälsoteamet bygger på samarbete i olika praktiker. Utifrån dessa tankar finner jag att det sociokulturella perspektivet får utgöra referensram för min studie.

3.1 Sociokulturella perspektiv

Den sociokulturella teoribildningen har enligt Dysthe (2003) vissa likheter med den amerikanska pragmatiska traditionen med teoretiker som Dewey och Mead och hos den kulturhistoriska traditionen med namn som Vygotskij, Luria och Leontjev. Dysthe (a.a.) s 53 förkunnar att "...språket har en viktig roll som hypotesskapare" och i teamarbete används språket. Teoribildningen är av intresse för att se på specialpedagogens uppdrag i elevhälsan utifrån detta perspektiv eftersom rollen som specialpedagog i elevhälsan inte är ett ensamarbete utan ett arbete i team. Det sociokulturella perspektivet kan hjälpa mig att förstå specialpedagogens roll i elevhälsan, de specialpedagogiska uppdragen och journalföring därkring. Säljö (2018) förtydligar att språket är länken mellan människors tänkande och förmåga att kommunicera. Språket, ur ett sociokulturellt perspektiv, uppmärksammades också av Vygotskij (1986) med att hur människor lär och utvecklas hänger ihop med det som omger människor. I samma riktning beskriver Hjørne och Säljö (2008) elevhälsoarbeten som komplicerade aktiviteter som man behöver en begreppslig och teoretisk ram för att förstå. Elevhälsoarbete är i mycket stor utsträckning en språklig verksamhet med möten, diskussioner och dokumentering. Mänsklig kommunikation utgår från att människor tar perspektiv och är selektiva, på så vis är det en diskursiv verksamhet. Att agera i institutionell miljö som elevhälsoteamsmöten är något som behöver läras. I ett sociokulturellt perspektiv kan detta uttryckas som att man måste tillägna sig – appropriera – de sätt att tänka och resonera som är relevanta i sammanhanget (Kullenberg, 2014).

Den sociokulturella teorin är inte någon entydig teoribildning då den består av olika betoningar, riktningar och utgångspunkter. Inriktningen mot interaktion och samverkan och kontexters roll för individuellt lärande får betydelse för specialpedagogers uppdrag i elevhälsoteam. Vygotskij (2010) menar att för all utveckling är språket grundläggande och dialog är huvudfaktor i samspel med

omgivningen. Detta knyts an till att specialpedagoger i elevhälsoteam som ständigt samarbetar och samverkar med andra teammedlemmar. Den *proximala utvecklingszonen* är ett centralt begrepp som Vygotskij (1978) (s 86) definierar som avståndet mellan den verkliga utvecklingsnivån människan befinner sig på och nivån på den möjliga utvecklingen som kan uppnås i samarbete med andra som kommit längre. Vygotskij (2010) riktar uppmärksamhet från den verkliga kunskapsnivån till den möjliga utvecklingen. I samspel med andra kan människan göra mer med handledning. Säljö (2018) konstaterar att i samspel i team utmanas människor att utveckla kunskap och tanke till den nivå som är inom räckhåll. I likhet menar Nilholm (2016) att kommunikation spelar en central roll i det sociokulturella perspektivet. I detta perspektiv signaleras att mänskliga handlingar och beteenden måste förstås i större sammanhang. Lärande sker i sammanhang, en kontext, och lärande kan vara svårt att förstå utan att analysera det i relation till en kontext.

Säljö (2010) menar att tänkande inte bara pågår i den enskilda människans huvud; i ett sociokulturellt perspektiv kan man anta att tänkandet är en kollektiv process, något som sker mellan människor. Kunskap existerar först i samspel mellan människor och blir sedan en del av den enskilda individens tänkande och handlande. Människor har i alla tider lärt och delat med sig av kunskaper till varandra, att lära har varit en nödvändig och naturlig aspekt av mänsklig verksamhet. Säljö (2010) talar om kulturella redskap, både språkliga och fysiska resurser som människor använder för att förstå sin omvärld i likhet med Dysthe (2003) och Vygotskij (2010). De olika redskapen medierar (förmedlar) verkligheten i konkreta verksamheter. Människans viktigaste medierande redskap är de resurser som finns i språket enligt Säljö (2010). Språket för med sig sociala aktiviteter som utvecklas i interaktion med andra. Sett ur ett sociokulturellt perspektiv sker kunskapsutveckling i social interaktion. En kommunikativt stödande miljö krävs också för att utveckling ska bli möjlig. I denna studie är syftet att förstå specialpedagogens uppdrag i elevhälsoteamet och dessa teoretiska perspektiv kan användas för att förstå analysen av datamaterialet på ett teoretiskt vis.

Det sociokulturella perspektivet utgör referensram för studien med olika betoningar och utgångspunkter. Säljö (2010) beskriver perspektivets tyngd på interaktion och samverkan, vilket är ständigt pågående för specialpedagogen i elevhälsan. Dokumentation är inte ett arbete för personligt användande utan innebär information som är till för samtliga medlemmar i elevhälsoteamet. Det för med sig interaktion

och samverkan då flera ska ta del av samma information. Säljö (a.a.) beskriver även att i ett sociokulturellt perspektiv betonas släktskapet mellan tänkande och kommunikation. Det är vad var och en lär i kontexten och likaså hur alla tar till sig artefakter för att använda dem.

Den proximala utvecklingszonen är ett begrepp som grundades av Vygotskij (Zone of proximal development, ZPD) och avser att utveckling sker i sociala sammanhang. Då varje individ får lära och utvecklas utifrån sina möjligheter och sina förkunskaper kan alla lära mer. Det är angeläget att lära just utifrån den nivå där varje individ befinner sig för att förankra ny kunskap i redan erfaren kunskap. På detta sätt skapas möjligheter att lära eftersom utökning sker till nästa utvecklingszon då den zon individen befinner sig i för tillfället nu är erfaren kunskap. Alla är utvecklingsbara oavsett förutsättningar och alla har potential att nå nästa utvecklingszon (Rosenqvist, 2013).

4. Metod

Detta avsnitt behandlar inledningsvis metodologi. Därefter diskuteras val av metod då fördelar och nackdelar vägs mot varandra. Pilotstudien och undersökningsgruppen presenteras därefter. Genomförandet av studien bestående av kvalitativa semistrukturerade intervjuer med fyra specialpedagoger och en rektor presenteras. Hermeneutiken inspirerade i bearbetning och analys av intervjuerna för att tolka och förstå intervjusvaren på ett lyhört sätt. Avslutningsvis diskuteras tillförlitlighet och etik.

4.1 Metodologi

I min studie har jag inspirerats av hermeneutiken. Inom hermeneutiken strävar man inte efter en förståelse för hur världen *är* utan hur den *uppfattas* av människor. Dessa uppfattningar är inte mätbara. För att få en förståelse för hur människor uppfattar världen måste deras handlande och beteende tolkas (Hartman, 2004). Hermeneutiken var från början en metod för att tolka bibeltexter. Så småningom utvecklades den till en allmän metodologi för humanvetenskapen. Under 1900-talet utvecklades hermeneutiken till en existentiell filosofi för att förklara och förstå livet och mänskliga betingelser. Genom språket kan den mänskliga existensen förstås och tolkas. På samma sätt som texter kan tolkas så kan också människans handlingar och livsyttningar tolkas (Stukát, 2011).

En forskare som har sin ansats inom hermeneutiken närmar sig forskningsobjekten subjektivt och involverar sin egen förförståelse, det vill säga egna kunskaper, tankar och känslor. Detta är enligt Patel och Davidson (2011) en tillgång när det gäller att tolka och förstå objektet. Hermeneutiken har en holistisk uppfattning, vilket innebär att helheten ställs i relation till delarna och pendlar däremellan för att förståelsen ska bli så fullständig som möjligt. Forskaren kan utgöra ett subjekt i relation till objektet, pendla däremellan och inta olika synvinklar. Den egna förförståelsen fungerar som ett verktyg i tolkningen.

Då mitt syfte med studien var att få tillgång till respondenternas egna uppfattningar om specialpedagogens uppdrag i elevhälsoteamet och vad det digitala journalsystemet har fört med sig är ovanstående ansats användbar. Med ett hermeneutiskt synsätt har jag försökt tolka och förstå de resultat som framkom. Jag

har försökt se på specialpedagogen utifrån respondenternas perspektiv, men den förförståelse och kunskap jag själv besitter i ämnet har också bidragit till förståelsen.

4.2 Val av metod

Syftet med studien var att undersöka specialpedagogers uppdrag i elevhälsoteam. Syftet var också att ta reda på hur dessa specialpedagoger finner sitt arbete med digitala journalsystem. För att uppnå syftet och för att besvara frågeställningarna i studien valdes en kvalitativ ansats där jag genom ett hermeneutiskt synsätt försökt tolka och förstå de resultat som framkom. Specialpedagogens roll i elevhälsoteamet är en roll mellan människor och med människor.

I en kvantitativ undersökning formuleras tidigt en fråga och en hypotes som svar på denna. Denna hypotes testas vid undersökningen och styr upplägget. Kvalitativa undersökningar styrs av en problemformulering, men någon hypotes är inte formulerad. Forskaren är neutral och låter den information som kommer fram relatera till en teori. Utformandet av undersökningen måste ske så att frågan eller frågorna blir besvarade (Hartman, 2004).

Kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder skiljer sig åt vad gäller de frågor som ställs, datainsamlingsmetoder, data som produceras och flexibiliteten i ansatsen. Vid en kvalitativ undersökning som i denna studie är resultaten inte mätbara. Forskaren utgör då en viktig del i processen och syftet är att lära något om den sociala världen; att beskriva och att förutsäga. Fördelen med en kvalitativ metod är att designen är flexibel, forskaren intar en helhetssyn och får en detaljerad förståelse för andra människors perspektiv (Rossman och Rallis, 2003). Vid en kvalitativ undersökning undersöks färre individer. Anledningen är att man vill gå på djupet i människors föreställningsvärld (Hartman, 2004). Här är det enligt Bryman (2008) deltagarnas perspektiv, vad de uppfattar som betydelsefullt och viktigt som är utgångspunkt.

I studien ställdes frågor om specialpedagogers uppdrag i elevhälsoteam och hur digitala journalsystem är ett hjälpmedel och arbetsredskap i strukturen kring elevvården. För att få svar på dessa frågor valdes kvalitativa intervjuer som forskningsredskap. Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är enligt Kvale och Brinkman (2009) att förstå den intervjuades vardagsvärld ur personens

perspektiv, se meningen i personens upplevelse. Jag fann att den semistrukturerade intervjun var den mest lämpliga i detta sammanhang. Den semistrukturerade intervjun använder tekniker från både den strukturerade och den fokuserade intervjun. I studien utgick jag från en intervjuguide med frågor som under samtalets gång utvecklades med följdfrågor. Detta ger enligt Stukát (2011) utrymme för den intervjuade att svara med egna ord. Samspelet mellan den intervjuade och intervjuaren utnyttjas för att få information som är så fyllig som möjligt. Bjørndal (2005) menar att intervjuformen innebär en balans mellan kravet att förhålla sig öppen inför olika typer av information och kravet att se till att man har fokus på de frågor som är kopplade till undersökningen och problemformuleringen. Liksom Kvale och Brinkman (2009) poängterar Stukát (a.a.) att kvalitén på det producerade är starkt beroende av intervjuarens förmåga och färdigheter och menar gemensamt att både förkunskaper och psykologisk förmåga är nödvändig. En nackdel med den semistrukturerade intervjun kan vara att den är tidskrävande och att jämförbarheten mellan de intervjuade inte är helt tillförlitlig. Andra nackdelar med nämnda metod kan vara att forskaren kan påverka resultatet, data kan vara svåra att analysera och att resultatet inte är generaliserbart (Rossman och Rallis, 2003).

I en kvalitativ forskningsintervju produceras kunskap socialt i ett samspel mellan intervjuare och den intervjuade. Kvale och Brinkman (2009) menar att kunskap om ämnet är nödvändig för att kunna följa upp intervjusvaren och komma med följdfrågor. För att säkerställa en god kvalitet i intervjun bör man enligt Boalt och Jonsson (1964), citerad i Bjørndal (2005), försäkra sig om att frågorna verkligen är kopplade till problemformuleringen, att frågorna är klara och otvetydiga och inte ledande. Att intervjupersonerna verkligen besitter den kunskap som efterfrågas, att frågorna blir naturliga och inte alltför närgångna och slutligen att frågorna inte är laddade, det vill säga inte innehåller ord som uttrycker förväntningar om ett visst svar.

4.3 Pilotstudie

En pilotstudie är en förberedande undersökning där studiens upplägg och intervjufrågornas konstruktion prövas. Pilotstudien görs i liten skala på personer som motsvarar den tänkta undersökningsgruppen (Patel och Davidsson, 2011).

Två pilotstudier gjordes i ett inledande skede av studien, en med en specialpedagog verksam i skolår 4-6 och en med en rektor med rektorsansvar för skolår F-6. Syftet med pilotstudien var att ta reda på om intervjufrågorna var formulerade på så sätt att det var möjligt att finna svar på studiens frågeställningar och studiens syfte. Det var också angeläget att finna vilken tidsåtgång varje intervjutillfälle skulle innebära. Intervjufrågorna var lika konstruerade för specialpedagogen och rektor utan hänsyn till deras olika uppdrag i elevhälsan. Pilotstudien genomfördes i hemmiljö och varje intervju tog 1 h och 15 minuter. Båda deltagarna upplevde att tidsåtgången var för lång och det framkom åsikter om att vissa frågor gick in i varandra. Jag tog till mig av kritiken och gjorde en viss omarbetning av frågorna.

Sammanfattningsvis kom jag fram till att pilotstudien var en hjälp för mig i min studie för att ta reda på frågornas bärighet och även för att förbereda mig i rollen som intervjuare. Kvale och Brinkman (2009) menar att det är en konst att intervju och att det kan ses som ett hantverk att leda och genomföra en intervju. Kvalitén på intervjuerna har betydelse för vad de tillför studien och vilken ny kunskap de för med sig.

4.4 Undersökningsgrupp

I undersökningen var det av intresse att intervju personer med kunskap om de frågeställningar som ligger till grund för studien. Detta blir enligt Larsen (2009) ett strategiskt urval, vilket betyder att forskaren medvetet väljer ut personer som är lämpliga utifrån syfte och frågeställningar och har kunskaper om ämnet. Undersökningsgruppen bestod av fyra specialpedagoger och en rektor verksamma i tre olika elevhälsoteam i samma mindre kommun. Respondenterna är i varierande ålder och har olika lång pedagogisk erfarenhet. Det råder en viss spridning i ålder hos specialpedagoger och rektor, den yngsta är 35 år och den äldsta är 62 år. Av naturliga skäl är också erfarenhet och år inom yrket varierande. Alla intervjuade utom en specialpedagog är kvinnor. Yrkeserfarenhet som specialpedagog och rektor varierar mellan 1 - 15 år. Respondenterna är alla verksamma på olika skolor i en mindre kommun i tre skiftande elevhälsoteam. Följande pseudonymer med två bokstäver är inga initialer utan bokstavsföljd framtagna utifrån ett system som bara

jag själv förstår, för att leva upp till konfidentialitetskravet, Vetenskapsrådet (2002). En kort presentation ger en bild av vem respondenterna är, vilken utbildning och arbetslivserfarenhet de har samt i vilken verksamhet de är yrkesverksamma.

SJ	grundskollärare mer än 10 år	specialpedagog mer än 5 år	F-6
IC	grundskollärare mer än 25 år	specialpedagog mer än 5 år	F-9
LO	lärare estetiska ämnen mer än 5 år	specialpedagog mer än 1 år	7-9
AS	grundskollärare mer än 10 år	rektor mer än 5 år	F-6
JA	fritidspedagog mer än 10 år	specialpedagog mer än 10 år	F-3

4.5 Genomförande av intervjuer

Kvale och Brinkman (2009, s 118) talar om sju olika stadier i en intervjuundersökning, som kan vara till hjälp vid planeringen, nämligen:

- Att formulera undersökningens syfte och ämne, *Varför* och *vad* ska vara klargjort innan *hur* - metoden avgörs
- Planering av undersökningens upplägg utifrån den eftersträvade kunskapen
- Genomförande av intervjuerna då man som intervjuare intar ett reflekterande förhållningssätt till den eftersökta kunskapen och till den interpersonella relationen
- Utskrift, transkribering
- Analys av resultat
- Verifiering då validitet, reliabilitet och generaliserbarhet fastställs
- Rapportering

Dessa sju punkter har beaktats och varit vägledande före, under och efter studiens genomförande. Inför intervjuerna kontaktades de tilltänkta respondenterna muntligt och fick då en kortare information om studien. De tillfrågades sedan om ett deltagande och de som var villiga att medverka fick då också information om de forskningsetiska reglerna. Via mail gjordes överenskommelser om tidpunkter för

intervjuerna som genomfördes i vår tids rådande pandemi som en Covid 19-anpassning via samtalspromenad. 45 minuter var den överenskomna tiden för varje intervju och samtycke gavs att intervjuerna spelades in via iPhone.

4.6 Tillförlitlighet

Begreppen reliabilitet och validitet hör enligt Trost (2005) hemma i kvantitativ metodologi. Det är angeläget att reflektera över trovärdigheten i en kvalitativ studie liksom att säkerställa validiteten så att syftet med undersökningen uppfylls. Kvale (2007) menar att forskarens hantverksskicklighet kan likställas med krav på validitet. Att ständigt ifrågasätta, kontrollera och teoretiskt tolka upptäckter visar på hantverksskicklighet. Validiteten kan med fördel ses som en kvalitetskontroll i processen av kunskapsproduktion och inte bara något som mäts i slutet av studien. För mesta möjliga tillförlitlighet har syfte och frågeställningar varit i fokus under hela studiens gång. Detta har gjorts för att den röda tråden skulle kunna följas och för att vara säker på att jag verkligen undersökte det som skulle undersökas. Intervjufrågorna var ställda så att jag skulle få svar på syftesfrågorna.

4.7 Bearbetning av empiriskt material

Samtliga intervjuer spelades in och lyssnades på upprepade gånger. Stora delar av varje intervju transkriberades efteråt men delar som var perifera i relation till syfte och frågeställningar utelämnades. Enligt Norrby (2004) är transkriptionsarbetet en integrerad del av analysarbetet och kräver en stor tidsåtgång för ett upprepat lyssnande av inspelningen. Det är möjligt att gå tillbaka till inspelningarna för att komplettera transkriptionen efteråt vid behov och detta medförde att studiens tillförlitlighet ökade. Segolsson (2011) skriver i sin avhandling om hermeneutiken och dess uppgift att synliggöra förståelsens pendling mellan del och helhet liksom mellan det kända och det okända. Intervjuerna har tolkats av mig vid gruppering av svaren som framkom. Segolsson (a.a.) förtydligar vidare att hermeneutiken är en förståelseinriktad filosofi och att få olika förståelsehorisonter att förenas är ambitionen. Hermeneutiken inspirerade i bearbetningen av intervjuerna för att tolka och förstå intervjusvaren. Stukát (2011) beskriver de fyra stegen i bearbetning och dessa har varit en ram för mig att följa. Inledningsvis innebar steg ett att läsa igenom

det transkriberade materialet. Därpå följde att finna likheter och skillnader i empirin som ett andra steg. I det följande och tredje steget söktes efter framträdande mönster och detta ledde vidare till det fjärde och sista steget då kategorier sammanställdes och det användbara i empirin framkom. Stukát (a.a.) belyser betydelsen av forskarens förståelse kring det insamlade materialet för bearbetningens förfarande.

Kvale (2007) hävdar att alla överväganden som forskare gör ska vara genomskinliga; transparens i studien och öppna för diskussion. Det är också viktigt att presentera val av teori och de teorier som valts vid tolkning. Med en tillräckligt transparent beskrivning av processen blir det möjligt för läsaren att ta ställning till den. Den kommunicerbarhet och transparens texten bär med sig i genomförande och bearbetning blir således avgörande för studiens trovärdighet och tillförlitlighet. Vid en kvalitativ intervju sker ett möte mellan forskare och respondent, detta ger enligt Larsen (2009) en bättre förståelse av det som studeras. Dessutom säkerställs en god validitet eftersom följdfrågor kan ställas direkt. En nackdel kan dock vara om respondenten inte är helt ärlig inför intervjuaren. Intervjuerna spelades in och valda delar transkriberades för att fånga upp viktiga detaljer, vilket inte hade kunnat ske om jag bara antecknat de svar som framkom. Varje datainsamling har utförts på samma sätt för att få en tydlig precision.

Denna studie bygger på data som framkommit vid intervjuer med fyra specialpedagoger och en rektor. Studien får således betraktas som begränsad och kan därför inte användas i något statistiskt syfte. Däremot kan den ge en insikt i hur specialpedagoger och rektorer kan uppfatta specialpedagogens uppdrag i elevhälsoarbetet och med digitalt journalsystem som arbetsredskap vid dokumentation.

Resultatet är inte generaliserbart utan gäller endast för den undersökta gruppen. Trost (2005) menar att tanken om att en mätning skulle kunna upprepas och ge samma resultat endast är möjlig om man förutsätter ett statiskt förhållande. Enligt Trost (a.a.) är människor hela tiden deltagare i en process; förhållanden, erfarenheter och åsikter förändras efterhand och därför kommer svaren också att förändras. Jag menar med stöd av detta att denna studie inte skulle kunna göras om med samma resultat. Hermeneutiken har en holistisk uppfattning, vilket innebär att helheten

ställs i relation till delarna och pendlar däremellan för att förståelsen ska bli så fullständig som möjligt. Med stöd av hermeneutiken söktes det efter det unika och icke-generaliserbara snarare än det som kan generaliseras.

4.8 Etik

Backman (2016) belyser att vetenskap och forskning inte är en självkorrigerande process där ny fakta läggs till eller integreras med gammal fakta. De etiska aspekterna blir viktiga i forskningsprocessen, att berörda är behandlade etiskt korrekt, att fakta har inhämtats och behandlats korrekt och att själva processen har följt alla krav och åtagande. Vetenskapsrådet (2002) beskriver också att det inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning ställs fyra krav för att skydda individen. Det är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Forskaren måste noggrant beakta de forskningsetiska riktlinjerna.

Informationskravet kan anses uppfyllt genom att respondenterna inom min studie informerades om studiens syfte och studiens användning. Samtyckeskravet uppfylldes genom att samtliga deltagande respondenter fick ge sitt samtycke till att delta och att intervjun skulle spelas in. Konfidentialitetskravet beaktades genom att respondenternas identitet skyddades. Respondenternas namn gavs inte och vilken kommun de är verksamma i har framställts på ett övergripande sätt för att säkerställa identiteten. Nyttjandekravet tillgodosågs genom att studiens resultat behandlas konfidentiellt och endast kommer att användas i forskningssyfte.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt redovisas studiens empiriska material. Resultatet är en hermeneutisk analys av kvalitativa intervjuer där specialpedagoger och rektor med olika utbildningsbakgrund och arbetslivserfarenhet deltagit och delat med sig av sin uppfattning om specialpedagogik och specialpedagogens uppdrag i elevhälsan. De beskriver också tankar och förväntningar på digitala journalsystem. Resultatet har sammanställts utifrån intervjuguidens frågor och följdfrågor kan ha förekommit. Utifrån studiens syfte har jag kategoriserat svaren utifrån tema. Tongivande citat avrundar varje rubrik.

5.1 Rollen som specialpedagog i elevhälsoteamet

Intervjupersonerna LO, JA och SJ beskriver rollen som specialpedagog i elevhälsoteamet som en roll som kretsar kring teamets mötestid och att rollen framförallt har blivit en administrativ funktion.

LO: Rollen är extra synlig på de veckovisa elevhälsoteam, eht, då vi diskuterar elevärenden. När jag tänker efter känner jag att rollen inte är lika tydlig under resten av veckan då jag förvisso arbetar med det som vi pratar om på eht men jag diskuterar inte ärenden med någon då.

JA: Så som det är har det blivit en administrativ funktion med pedagogiska utredningar och dokumentation. Den specialpedagogiska kompetensen efterfrågas inte. Roll i teamet är att se allt utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv i förhållande till andra professioner i teamet. Samtal och diskussioner handlar om individinriktade ärenden och inte tvärprofessionellt i verksamheten. Det saknas, jag saknar detta. Rollen blir som det är nu mer en kategorisk specialpedagogroll.

SJ: Det är mycket diskuterande om det främjande och det förebyggande. Tanken är att specialpedagoger och speciallärare som grupp på ett organisatoriskt plan ska stötta rektor i beslut med sina specialpedagogiska kunskaper. Beslut som ska fattas kan handla om särskilt stöd i många fall. Det händer att beslut kan kännas givna men detaljer och information behöver framkomma för att passa individuellt.

Intervjupersonerna AS och IC presenterar specialpedagogens roll med innehåll och innebörd där överblick över ett specifikt avgränsat område dominerar.

AS: Jag har helikopterperspektiv över de två årskurser jag ansvarar för och det perspektivet bär jag med mig när jag sitter på elevhälsoteamets möte.

IC: Vi spec kollegor väljer tillsammans vilka elevärenden som ska vara med på kommande mötes dagordning. Ärenden kan beröra enskilda elever eller grupper eller klasser och i vissa fall bjuder vi in klasslärare att delta och berätta om vilket problem som är grund för att ärendet tas upp på eht. Det förekommer också att den av spec kollegerna som är insatt i ärendet är den som drar ärendet och berättar om det.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på frågan om rollen som specialpedagog i elevhälsoteam:

“Stötta rektor i beslut med specialpedagogisk kunskap”

“Den specialpedagogiska kompetensen efterfrågas inte”

“En kategorisk specialpedagogroll”

5.1.1 Analys och teoretisk tolkning: specialpedagogen i elevhälsoteamet

Det anses av några att rollen som specialpedagog i elevhälsan tenderar att få en administrativ funktion som kretsar mycket kring dokumentation och pedagogiska utredningar. Det upplevs då att specialpedagogen har en administrativ tjänst istället för en pedagogisk tjänst. Det upplevs också att rollen som specialpedagog är synlig på elevhälsoteamets möten men inte lika tydligt under resten av arbetsveckan då diskussioner och samarbete kan saknas. Med utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet kan då antas att den kollektiva tänkande processen blir liten för dessa medlemmar i elevhälsoteam. Den kollektiva process som nämns av Säljö (2010) blir inte tydlig i dessa elevhälsoteam. I liknande sociokulturella riktning kan det ringa samspel som sker inom elevhälsoteamet förstås utifrån Vygotskijs (1986) syn på det sociokulturella perspektivet ses som ett tillkortakommande eftersom människor kan

prestera mer i samspel med andra. I motsats uttrycker någon sig ha ett helikopterperspektiv över del av skolan och att samspel då finns med personal i skolans verksamhet. Säljö (2018) uttrycker att detta är en kommunikativ genre.

5.2 Vad är specialpedagogik?

IC ser på specialpedagogik mer på organisatorisk nivå med lösningsfokus för ögonen.

IC: Jo, jag menar att specialpedagogik ska finnas med i organisationen och i lärmiljön. Och detta är ett ständigt pågående arbete mellan specialpedagog och rektor. Det är liksom där det sitter, alltså i samarbetet mellan specialpedagog och rektor. Vi är ett team tillsammans som jobbar. Rektor styr och fördelar resurser och jag som specialpedagog är ute i verksamheten mest hela tiden och uppmärksammar saker och ting som jag så klart delger rektor och sedan diskuterar vi organisation och lösning.

Övriga intervjupersoner ser på specialpedagogik som en bred omfattande pedagogik som kompletterar och fördjupar.

LO: Jag tänker att specialpedagogik är något som kompletterar, något som kompletterar något annat. Jag tänker också att det kan ses som en fortsättning på den vanliga pedagogiken och då den vanliga inte räcker till längre kan specialpedagogiken ses som det som tar över eller som kommer som ett nästa steg. Allt detta för att finna inlärningsvägar, lämpligt material för inläring och att finna metoder för att nå kunskapsmål.

AS: Specialpedagogik är en bred och omfattande pedagogik som fokuserar på både elever och lärare.

SJ: Jag ser på specialpedagogik som ett förtydligande och en fördjupning av den vanliga pedagogiken. Jag menar också att det kan ses som en twist, en annan twist och metod för att nå målet. Att tänka

utanför boxen. Specialpedagogik innebär stor skillnad om det är en specialpedagog eller en speciallärare.

JA: Det är lite svårt att tänka på vad det sådär mer exakt är. Det är där den ordinarie pedagogiken tar slut, man höjer blicken för att hitta gynnsamma faktorer för att elever ska komma till lärande. Som person bör man vara duktig på att förmedla ett budskap till andra människor, att lära andra människor att komma till lärande.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på frågan vad specialpedagogik är:

“Höja blicken för att hitta gynnsamma faktorer för lärande”

“Där den ordinarie pedagogiken tar slut”

“En annan twist och metod för att nå mål”

5.2.1 Analys och teoretisk tolkning om vad specialpedagogik är

En intervjuperson poängterar att det är i samarbetet med rektor och de diskussioner som sker mellan rektor och specialpedagog om uppmärksammade behov i verksamheten som specialpedagogiken som uppdrag blir synlig. Enligt Vygotskij (2010) är språk och kommunikation grundläggande för all utveckling och detta är en betoning i den sociokulturella teorin, resonemanget styrks också av Dysthe (2003) som framhåller språk som redskap för att förstå omvärlden. Flera anser att specialpedagogik lägger fokus på att komplettera den ordinarie pedagogiken och att specialpedagogiken används för att finna vägar för lärande och måluppfyllelse. Dessa uppfattningar om specialpedagogik stämmer också med vad som det Säljö (2010) och Nilholm (2016) konkretiserar om det sociokulturella perspektivet att kunskap existerar mellan människor. Kommunikation har en central roll.

5.3 Specialpedagogiska uppdrag

LO, IC och AS riktar sina uppfattningar om specialpedagogiska uppdrag åt organisation och handledning. Bemötande, förhållningssätt och att lyssna blir att gestalta och agera modell i specialpedagogiska uppdrag.

LO: Jo, jag menar att specialpedagogiska uppdrag handlar mycket om HUR (betonas starkt), inte bara att göra något eller berätta för någon vad personen ska göra. Det kan vara direkt till en elev eller i ett handledande till en lärare vad som ska göras till och med en elev. Det jag vill komma till är att bemötande, förhållningssätt och inte minst att lyssna är oerhört viktigt. Det handlar om att visa att jag bryr mig, visa intresse för den enskilda personen och visa deltagande och lyssnande. Det är lite som att jag visar hur jag vill att andra ska bete sig. Jag kan ju inte stressa och säga att läraren ska skapa lugn inför elever. Nä, jag vill betona vikten av att visa med min kropp och med mina ord så att det stämmer överens. Du vet det där med att våra budskap sänds till stor del med kropp, gester och mimik.

IC: Det är i samarbetet jag har med rektor som ett specialpedagogiskt uppdrag blir just det. Det är vanligt att det är jag själv som uppmärksammat något som jag kan hjälpa till med men det kan faktiskt också vara rektor själv som vill att jag gör något. Uppdrag som kommer från rektor handlar ibland om en lärare som uttryckt till rektor att något är problematiskt. Det kan vara lärare som har svårt att hålla ordning och jag kan behöva hjälpa till med ledarskapet i klassrummet. Exempel på insats riktad mot enskild elev kan vara någon som har alldeles för hög frånvaro.

AS: Om jag skulle beskriva specialpedagogiska uppdrag skulle det ta hela dagen, jag menar att det kan vara så olika och så omfattande. Men jag skulle kunna sammanfatta det så här: Finna lösningar och att

organisera för lösning. Det handlar om att komma på vad man kan göra åt något som upplevs som ett problem, det är lite som första etappen. Men i nästa etapp kommer det viktiga att nå det där med HUR. Ja, att organisera för lösning eller det är kanske lite stort uttryckt men i alla fall att organisera för vägen till lösning.

SJ och JA synliggör skillnaden på specialpedagog och speciallärare och vad som ingår i de olika professionernas uppdrag samt i vilka skolår de olika professionerna bedöms behövas mest. Det framkommer en upplevelse av att specialläraruppdragen är i dominans med anledning av att stödinsatser i kärnämnen dominerar.

SJ: Det är att handleda lärare utifrån uppdrag som framkommit på eht och efter rektors beslut. Detta menar jag är och jag vill betona det, specialpedagogens uppdrag. Men ju yngre elever ju större är behovet av speciallärare jämfört med specialpedagog

JA: Här på skolan är det mycket specialläraruppdrag som tilldelas specialpedagog. Det handlar mycket om stödinsatser i kärnämnen svenska, matte och engelska och väldigt väldigt lite om att arbeta på gruppnivå med vuxna såsom handledning av personal och personalgrupp. Att arbeta med det systematiska kvalitetsarbetet och att ha ett nära samarbete med rektor, såsom ”den högra handen”, förekommer inte. Att analysera organisationen och finna förbättringspunkter, hålla i förändringsarbete, utbilda personal i till exempel bemötande vid neuropsykiatriska svårigheter eller liknande till exempel det är det jag förväntade mig att jag skulle arbeta med. När jag utbildade mig till specialpedagog handlade 1/6 av utbildningen om pedagogiska utredningar men i mitt arbete, i min verklighet, ser det istället ut som såhär att 5/6 av arbetstiden ägnas åt pedagogiska utredningar.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på frågan vad specialpedagogiska uppdrag är:

“Visar med kropp och ord samma budskap”

“Har en komplicerad inlärningsväg och det är då - precis då

som specialpedagogiken kommer till pass”

“Finna lösningar och organisera för lösning”

5.3.1 Analys och teoretisk tolkning om specialpedagogiska uppdrag

Utifrån Rosenqvist (2013) utsago om den proximala utvecklingszonen (ZPD) som innebär avståndet mellan det människor presterar med stöd och samarbete och det de senare kan prestera på egen hand finns en tydlig likhet med det intervjupersonerna svarar på vad specialpedagogiska uppdrag är. Likheter med Rosenqvists (a.a.) riktning av det sociokulturella perspektivet finns i uppfattningarna att det handlar mycket om förhållningssätt och att tillsammans komma på lösningar då något upplevs som problematiskt. Likväl handlar specialpedagogiska uppdrag om att visa *hur* och att lyssna på andra. Uppfattningar om “hur” och att visa inte bara med ord utan även visa och signalera med kroppen som specialpedagog kan också förtydligas ur ett sociokulturellt perspektiv av Vygotskij (1986) med hur, om och att människor lär och utvecklas hänger ihop med det som omger människor. Specialpedagogerna agerar i ständig kommunikation med andra, både inom elevhälsoteamet och med annan personal. Hjørne och Säljö (2008) beskriver att elevhälsoarbete i mycket stor utsträckning i en språklig verksamhet med möten, diskussioner och dokumentering. I ett sociokulturellt perspektiv kan detta uttryckas som att man måste tillägna sig – appropriera – de sätt att tänka och resonera som är relevanta i sammanhanget. Föfattarna (a.a.) menar också att meningsskiljaktigheter inom elevhälsoteamet kan finnas beroende på infallsvinkel från olika professioner som i sin tur kan föra med sig att flera sanningar kan råda. Beaktning kring kategorisering av hinder för elever bör tas att elevhälsoteamets arbete inte avslutas i och med eventuell kategorisering utan det kan visa vägen för det fortsatta arbetet.

5.4 Specialpedagogiska uppdrag inom elevhälsan

Pedagogiska utredningar är det i särklass mest dominerande specialpedagogiska uppdraget inom elevhälsan enligt LO, IC, SJ och JA.

LO: Vi har nog hamnat i ett mönster eller om det är en vana att våra diskussioner kring ett elevärende vanligtvis landar i att rektor beslutar att en pedagogisk utredning måste inledas. Jag har funderat mycket på det där, alltså om det är rätt eller nödvändigt med alla dessa pedagogiska utredningar som är ganska tidsödande och jag ser inte alltid att de används som ett arbetsredskap. Det är också vanligt att vi ger intensivträning i moment i språk eller matte. Jaa, det är alltså mer på individnivå än på organisationsnivå.

IC: Vi specialpedagoger är oftast, eller i princip alltid, de som känner både elever och lärare mest och kanske också bäst. Så vi kan ofta förklara och hitta lösningar som vi delar med oss till andra professioner som inte känner enskilda elever lika väl. Vi är ju faktiskt de enda på eht som deltar i arbetslagsmöten. Beslut om att initiera pedagogisk utredning fattas också på elevhälsoteams, eht, möte liksom om någon elev ska undervisas på annan plats. Undervisning på annan plats kan innebära att vi som arbetar med specialpedagogik blir delaktiga och ger viss undervisning då.

SJ: Det förekommer handledande uppdrag men det är inte vanligt förekommande, speciellt inte på f-6. Det vanligaste är undervisning i liten grupp, pedagogiska utredningar och observationer.

JA: Enkel att svara på men också tråkigt att svara på. Det är undervisning i liten grupp, pedagogiska utredningar och observation.

AS beskriver specialpedagogiska uppdrag inom elevhälsan som handlar om att säkerställa förmågorna läsa, skriva och räkna

AS: Insatser på gruppnivå är mest vanligt. I de yngsta skolåren är insatser ofta riktade mot att förankra och säkerställa förmågorna läsa, skriva och räkna. På eht är det vanligt att jag själv lyfter och tar upp det jag ser som behöver åtgärdas, man skulle kunna säga att jag skapat mitt eget ärende. De små barnens förmågor är så viktiga och jag tar/får elevärenden som innebär att intensivträna dessa förmågor.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på frågan vilka specialpedagogiska uppdrag som förekommer inom elevhälsan:

“Lyfter på eht det jag ser behöver åtgärdas”

“Specialpedagoger är i princip alltid de som känner eleverna”

“Specialpedagog har god insikt i arbetslags verksamhet”

5.4.1 Analys och teoretisk tolkning: uppdrag inom elevhälsan

Pedagogiska utredningar framkommer som ett specialpedagogiskt uppdrag som är vanligt förekommande. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan detta tolkas såsom Vygotskij (2010) förtydligat att skapa en stödjande miljö i kommunikativt avseende för att skapa förutsättningar att kunna komma till utveckling och lärande. Samma tolkning kan göras för att förstå syftet med uppdraget handledning, dock är handledning för personer i undersökningsgruppen motsatsen till pedagogiska utredningar ett litet förekommande uppdrag. Mitt emellan dessa två ytterligheter av specialpedagogiska uppdrag finns intensivträning av förmågorna läsa, skriva och räkna. Säljö (2018) styrker att ett sociokulturellt perspektiv handlar om att i samspel utmanas människor att utveckla kunskap och tanke till den nivå som är inom räckhåll.

5.5 Samarbete rektor och specialpedagog

Samarbetet såsom intervjupersonerna upplever det kan indelas i tre nivåer. IC och AS upplever ett tätt samarbete med dialoger och givande och tagande som naturliga inslag i vardagen.

IC: Vi samarbetar och kommunicerar dagligen. Geografiskt sett sitter vi i samma korridor och det ser jag som en av förutsättningarna för vårt samarbete. Det blir ett naturligt givande och tagande i vardagen och det blir liksom lätt då. I rektors uppdrag ingår så klart att fatta alla slutgiltiga beslut men jag upplever verkligen att det sker i samråd med oss spec. Inte alltid klart, för vissa saker handlar om ekonomi men jag menar de beslut som handlar om organisation, fördelning av resurser och pedagogiska frågor – då samarbetar vi.

AS: Det handlar mycket om dialoger. Dialoger och tätt samarbete. Kroka arm är en bra benämning. Att uttrycka det som att spec är rektors högra hand låter så uttjatad men, visst, det är ju så det är. Men jag väljer som sagt hellre att kalla det kroka arm.

LO beskriver ett begränsat samarbete som framförallt kretsar kring enskilda elevärenden

LO: Som jag ser det är samarbetet begränsat. Eller, det beror förresten på vad man tänker på. Om det handlar om enskilda elevärenden tycker jag att vi har ett ganska stort samarbete. Men om jag tänker på samarbete då det gäller organisation och styrning är det väldigt begränsat. Faktiskt nästan osynligt.

SJ önskar samarbete mellan rektor och speciallärare. JA talar om ett ickesamarbete där specialpedagog och rektor tycks arbeta i parallella spår. SJ och JA delar med sig av en upplevelse om ett icke-samarbete mellan rektor och specialpedagog.

SJ: Jag samarbetar mest med speciallärare och behöver faktiskt ingen specialpedagog.

JA: Min verklighet är så här att rektor fattar beslut innan pedagogiska utredningar är färdigställda. Rektor funderar själv på sin kammare och sedan delger rektor till specialpedagog vilka beslut som fattats. Den personliga relationen är god men specialpedagog används inte i den yrkesroll som det borde vara om man ser till examensordningen.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på frågan hur rektor och specialpedagog samarbetar:

“Fördelning av resurser och pedagogiska frågor - då samarbetar vi”

“Behöver faktiskt ingen specialpedagog”

“Kroka arm”

5.5.1 Analys och teoretisk tolkning: samarbete mellan rektor och specialpedagog

För specialpedagogerna gäller i betydande omfattning att rektorerna inte använder sig av arbetssätt som innebär tätt samarbete och dialoger. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv beskriver Säljö (2010) tyngd på interaktion och samverkan, vilket tycks vara ständigt pågående för specialpedagogen i elevhälsan men omfattningen med interaktion och samverkan med rektor visar sig vara i mindre omfattning. Säljö (a.a.) beskriver även att i ett sociokulturellt perspektiv betonas släktskapet mellan tänkande och kommunikation. Var och en lär i kontexten och likaså hur alla tar till sig artefakter för att använda dem. Analys visar att kommunikation och samarbete

mellan specialpedagog och rektor är mer omfattande gällande direkta elevärenden än samverkan dem emellan som professioner.

5.6 Olikheter mellan digitalt journalsystem och i pappersform

Begreppet tillgänglighet förenar samtliga intervjupersoner med olika syftningar på vad begreppet innebär för var och en. Tillgänglighet för någon innebär att alla inom elevhälsoteamet har tillgång till journalsystemet likväl som det problematiseras att andra professioner som arbetar med och kring elever inte har tillgång till dokument och journalanteckningar.

Tillgänglighet i form av internetuppkoppling och tillgängliga användarlicenser svarar SJ och LO kan ställa till problem. LO konstaterar specialpedagogers ovana vid journalföring likväl som hur och vad som ska dokumenteras.

SJ: Fördelen med det digitala är att kunna nå det så länge jag har uppkoppling. Det kan vara svårt att hitta bland dokument i elevakten. Allting är i kronologisk ordning och det är inte alltid man vet i vilken tid dokumentet man letar efter är skapat. Att ha både och känns som dubbelarbete. I det fysiska arkivet är allt mer överskådligt och ingen oro finns för att spara ett dokument felaktigt som det kan bli i det digitala

LO: Jag tänker direkt på ordet tillgänglighet! Det beror i och för sig på några olika saker. Jag gillar det digitala journalsystemet vi har med Profdoc Medical Office, PMO. Detta under förutsättning att tekniken fungerar så klart. Sen tror jag man behöver prata ihop sig, alla olika professioner som jobbar inom elevhälsan, för det är tillgängligt för alla då det skrivs och arkiveras i elevakten. Men, om man skriver i till exempel specialpedagogakten kan inte andra än specialpedagoger ta del av det som skrivits där. Då tappar man lite av poängen och i så fall är pappersarkiv bättre för där finns allt på ett och samma ställe. Personligen känner jag en viss osäkerhet kring vad och hur mycket som ska dokumenteras men jag tänker också att det ju inte beror på PMO i sig utan på samarbetet och vad vi kommit överens om och diskuterat fram. Jag inser att till exempel skolsköterskan är mer van och mer kunnig i

journalföring för det har ingått i dennes yrke hela tiden, vi som jobbar med specialpedagogik däremot, vi är inte vana vid den sortens journalföring.

Annan tillgänglighet och positivitet till ett mer tillförlitligt arkiverande lyfts fram av IC. Likaså att information inte försvinner från ett digitalt journalsystem.

IC: (skratt) Jag tänker spontant: modernt! Tillgänglighet för medlemmar i eht är större och det är smidigt att kunna ta del av varandras arbete. Detta samarbete och denna tillgänglighet bygger så klart på att alla lägger info i elevakt och inte i respektives akt. I PMO – ja och så klart i andra digitala journalsystem också, om det finns andra, jag har faktiskt ingen aning om det, men hur som helst så ville jag säga att informationen inte försvinner från PMO. Detta i jämförelse med arkiv i pappersform där jag varit med om att papper har försvunnit eller egentligen har det kanske inte försvunnit utan snarare hamnat fel och kommit i annat barns akt. Detta är säkrare. Bra!

AS och JA problematiserar tillgängligheten till arkiv och information då ett fåtal av den personal som bemöter elever har tillgång till journal och dokument. De är däremot positiva till att de själva alltid har arkivet med i sin dator.

AS: Jag vill vara positiv till utvecklingen och digitaliseringen men ser hinder. Det kunde vara besvärligt nog med tillgänglighet till fysiska arkivet med tanke på nyckel dit. Till det digitala arkivet kan endast ett fåtal personer nå information och dokument och det är bara de inom elevhälsan som har tillgång. Jag tänker att alla lärare och mentorer och även elevassistenter och fritidspersonal faktiskt. Ja, alla som möter och bemöter elever helt enkelt, alla dessa hade haft glädje och nytta av att ta del av all information som i och med PMO inte längre kan nås av alla. Visst får alla återkoppling av representant från elevhälsan, ja det är ju så gott som alltid detta sker av specialpedagog till arbetslag, men alla vet att repetition behövs och att påminna sig själv behöver vi alla. Som det

är nu kan inte ansvar läggas på enskilda anställda att hålla sig uppdaterade med vad de behöver för att bemöta och undervisa elever optimalt.

JA: För att det ska vara fungerande med ett digitalt journalsystem är det avhängigt av att all personal som arbetar kring respektive elev på skolan har tillgång till anteckningar och dokument i journalsystemet. Så är det inte idag, för nu har endast medlemmar i elevhälsoteamet tillgång till journalerna. Utredningar och dylikt kommer alltså inte till gagn för verksamheten utan blir byråkratiskt och skapar merarbete. Ibland går det inte att logga in för att antalet inloggade är fyllt med antal licenser. Elevarkivet är alltid med i den egna datorn och det är positivt. Det är tveksamt att det underlättar det specialpedagogiska uppdraget, tvärtom har det inneburit mer huvudvärk.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på olikheter med digitalt journalsystem respektive fysiskt journalsystem.

“Tänker spontant att det är modernt”

“Avhängigt av att all personal som arbetar kring elev har tillgång till journalanteckningar”

“Det har inneburit huvudvärk”

5.6.1 Analys och teoretisk tolkning: olikheter mellan journalsystem

Tillgänglighet får en mångfacetterad innebörd och betydelse inom gruppen av intervjupersoner. Upplevelser om tillgänglighet rör sig om faktisk tillgänglighet till det digitala journalsystemet vilket kräver internetuppkoppling och tillgängliga användarlicenser. Tillgänglighet uttrycks också handla om vilka personer som har tillgång till det digitala journalsystemet, vilket endast är elevhälsans personal.

Intervjuszvaren tyder på att ett sociokulturellt perspektiv för övrig personal som inte har tillgång till information saknas trots att de arbetar med eleverna. Likheter i konstaterandet finns med hur Säljö (2010) beskriver det sociokulturella perspektivet som att personer har tillgång till medierande redskap. Redskap finns men bara tillgängliga via elevhälsoteamets medlemmar. Med infallsvinkel från teamets personal blir den teoretiska tolkningen motsatt då Säljös (a.a.) fortsatta utsago är att människor delar med sig av kunskap och att det är en naturlig aspekt av mänsklig verksamhet. Den teoretiska tolkningen blir sociokulturell för alla då elevhälsoteamet delger annan personal den information de behöver i sitt yrkesutövande.

5.7 Förväntningar på digitalt journalsystem

LO och IC menar att det finns användningsområden som underlättar arbetet såsom mallar för pedagogiska utredningar. Det tillhörande stödmaterialet för att utforma dokument fyller på kvoten av underlättande.

LO: Det är riktigt bra att göra pedagogiska utredningar i PMO. Att skriva direkt i mallen som finns där är smidigt och där har jag också tillgång till stödmaterial som kan underlätta för mig när jag stöter på svårigheter och det blir lite som en hjälp i mitt tankearbete. När det sedan är klart är det redan inne i PMO och inget scannande behövs eller för delen inget arbete med att gå till ett fysiskt arkiv och arkivera efter att jag hade skrivit ut dokumentet.

IC: Nu när jag vant mig vid att jobba med PMO kan jag verkligen inte tänka mig att vara utan.

Att kunna följa en elev över tid lyfts av SA som ett positivt förväntande av digitalt journalsystem. Det är däremot negativt att kontaktuppgifter till vårdnadshavare inte alltid är rätt då uppdateringar måste ske manuellt.

AS: Jag tycker det är bra att kunna följa en elev genom olika åldrar i PMO, liksom utifrån olika åldrar de varit i kommunal verksamhet i kommunen. Från BVC och förskola upp i skolan och till och med skolår 9. Kontaktuppgifter till vårdnadshavare har inte alltid stämt i ”kontaktuppgifter” utan jag har behövt gå in i lärplattformen vklass istället för där är uppgifterna alltid rätt och uppdaterade. Jag vet inte om det är så att vklass får uppgifter via folkbokföring och att PMO inte får det. Jag vet faktiskt inte men jag konstaterar att det är så i alla fall.

SJ och JA konstaterar att det digitala journalsystemet tycks vara mest anpassat för sjukvården, frustration över situationer då antalet licenser inte räcker till. Utvecklingsmöjlighet att det skulle komma en notis då ny information lagts in framkommer.

SJ: Mina förväntningar är låga och jag tror att systemet har mer finesser än vad jag känner till. Kunskapen om systemet är inte stor. Jag och nog alla andra här också saknar en helhetsbild. Vissa delar används men det finns säkert mer som är obekant. Det som är bra är att kunna följa en elev över tid. Min åsikt är att systemet är alltför anpassat för sjukvården och inte för vår pedagogiska verksamhet. Lokalt har vi också problemet att antal licenser inte alltid lever upp till hur många som behöver använda det och det skapar förtvivlade svårigheter när man inte kommer in i systemet.

JA: Det lever inte upp mycket alls eftersom det inte funkar fullt ut i dag. Det känns inte som det är skapat för skolans verksamhet. Något jag saknar och som jag önskar fanns är att det skulle komma upp notiser då något nytt lagts upp av någon.

Tongivande citat från intervjuerna som presenterar kännetecknande drag från respondenternas svar på vilket sätt digitalt journalsystem lever upp till deras förväntningar:

“Vore bra om det kom upp notiser när något nytt lagts in”

“Skapar förtvivlade svårigheter att inte komma in i systemet”

“Helhetsbild om journalsystemet saknas”

5.7.1 Analys och teoretisk tolkning av digitalt journalsystem

I intervjuerna framkommer förväntningar på digitala journalsystem med att få notiser när något nytt lagts in i journalsystemet, det finns också utvecklingsmöjligheter i omfattningen om kunskap i systemet och ju mer van personerna blir vid systemet ju mer positivt upplevs det. Säljö (2010) betonar släktskapet mellan interaktion och samverkan likt hur dokumentation i journalsystem skapar information och lärdom för alla med tillgång till systemet. Likt denna poängtering fungerar digitalt journalsystem där alla som arbetar med specialpedagogik använder samma mall för att skapa olika dokument som hela elevhälsan har tillgång till. Resonemanget styrks också av Vygotskij (2010) i och med att utveckling sker i samspel med omgivningen som huvudfaktor. Även Nilholm (2016) uttrycker i samspråk att i det sociokulturella perspektivet måste det människor gör förstås i större sammanhang.

6. Diskussion

I detta avslutande kapitel diskuteras resultatet i relation till studiens syfte och tidigare forskning. I diskussionen ingår också koppling till specialpedagogiska implikationer. Kapitlet avslutas med en diskussion om vald metod, tillämpning och förslag på fortsatt forskning.

6.1 Resultatdiskussion

Rollen som specialpedagog i elevhälsoteamet anses ha en betydelsefull uppgift i alla diskussioner genom att se allt utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv. Detta förtydligas också av Hylander och Guvå (2017). I viss motsats till Hylander och Guvå (a.a.) visar det sig att intervjupersonerna konstaterar att det specialpedagogiska bidraget finns i diskussioner mellan specialpedagoger men de tvärprofessionella diskussionerna kring ett ärende blir inte av i verkligheten.

Den utvecklande resa som beskrivs av Säljö (2018) som en kommunikativ genre att beskriva, berätta och argumentera kan vara svår att uppnå. Specialpedagogens helikopterperspektiv lyfts fram som väsentlig av intervjupersoner. I detta uttryck beskrivs hur undervisning i ett visst antal årskurser bedrivs, hur lärmiljön är, vilka material och arbetsmetoder samt elevers måluppfyllelse i just de årskurser den enskilda specialpedagogen ansvarar för. Vilket stämmer väl överens med Augustinsson och Brynolf (2015) som beskriver ett helikopterperspektiv som ett sätt att uppfatta mönster och genom att upptäcka öka handlingsberedskap och förmåga att agera för verksamheten i rätt riktning.

Intervjupersonerna anser att specialpedagogiken är bred och omfattande och att det handlar mycket om att lära andra lära. Liknande resonemang förs av Robinson (2015) som menar att specialpedagogiken är en fortsättning på den vanliga pedagogiken och att den kompletterar och fördjupar då den vanliga pedagogiken inte räcker till. Det handlar om att tänka utanför boxen. Det framkommer synpunkter om att specialpedagogik som pedagogik återfinns hos både speciallärare och specialpedagog men att skillnaden trots allt är stor.

Utifrån specialpedagogisk angrepp framkommer det att specialpedagoger visar förmåga att förmedla kunskap som den vanliga pedagogiken inte räcker till för och resultatet

leder till att lära elever att komma till lärande. I likhet sägs det i examensordningen för specialpedagoger (SFS 2017:1111) att specialpedagoger ska ha kunskap om att analysera svårigheter hos enskilda individer såväl som i lärmiljön.

Intervjupersonerna berättar om uppdrag som handledning och om uppdrag som upplevs tillhöra speciallärare och inte specialpedagog, de uppdrag som nämns är uppdrag som utförs av specialpedagog på egen hand och inga uppdrag framkommer som utförs kollektivt med flera specialpedagoger eller inom elevhälsan som team. Hylander och Guvå (2017) poängterar motsatsen, att samarbete mellan elevhälsans professioner skapar förutsättningar för en skola att främja lärande, hälsa och utveckling för alla elever.

Flera enade åsikter visar att specialpedagogiska uppdrag innebär att uppmärksamma det som blir ärende och uppdrag för elevhälsoteamet och i uppdrag ingår att ge stöd till elever, lärare och rektor. I samband med detta anses vid upprepade intervjuer att bemötande och förhållningssätt - inte minst att lyssna - skapar lugn i de specialpedagogiska uppdragen. Det handlar ofta om *Hur*. Spism (2018) styrker skyddsfaktorer som att lyckas med grundskolan och att detta skapar möjlighet att uppnå fullständiga betyg i skolår 9.

Utifrån intervjupersonernas svar visar det sig att det är vanligt förekommande att utfallet av diskussioner i respektive elevhälsoteam ofta resulterar i samma lösning på olika ärenden, den vanligaste lösningen är att rektor beslutar om att pedagogiska utredningar ska genomföras. Det kan vara en bra lösning men det framkommer åsikter om slentrianlösning eftersom det inte är vanligt att den pedagogiska utredningen blir till ett arbetsredskap då beslut om fortsatt arbete ibland kan fattas av rektor utan att hänsyn tas till den pedagogiska utredningen. I likhet med intervjupersoners åsikter resonerar Carlsson Kendall (2015) att en pedagogisk utredning ska vara funktionell och att hinder för lärande och utveckling tydligt analyseras fram.

Handledning visar sig inte vara vanligt förekommande i resultat av denna studie. Förutom pedagogiska utredningar är det vanligt med undervisning i liten grupp eller enskilt och att genomföra observationer. Överlag visar det sig att insatser på individnivå är vanligare än insatser på gruppnivå, det uttrycks som en följetong som aldrig tycks ta slut. Intensivträning för att säkerställa förmågorna läsa, skriva och räkna är också ofta förekommande i betydande omfattning. Utifrån Haug (2017) som benämner betydelsen av hur viktig lärarens kompetens är att bemöta varje enskild elev styrks betydelsen av att specialpedagog från elevhälsan med fördjupad pedagogisk kunskap blir ett

komplement till lärare att bemöta elever och intensivträna förmågorna läsa, skriva och räkna.

Stora olikheter i intervjuerna är synliga gällande samarbete mellan rektor och specialpedagog, allt från att fysiskt sitta nära och ha dagligt samarbete till att mest samarbeta de timmar i veckan då elevhälsoteamet har möte. Däremellan återfinns ett samarbete som kretsar kring elevärenden. Det täta samarbetet bygger mycket på dialoger och att komplettera varandra i sina kunskaper och professioner. Det förekommer att rektor mest samarbetar med speciallärare och inte med specialpedagog för att speciallärare har mer kunskap om elevers lärande och det är det som efterfrågas och kompletterar rektors vetskap om organisationen. Likhet såväl som olikhet kan knytas an från intervjupersoner till Håkansson och Sundberg (2016) som lägger fokus på att rektor använder sig av ett utvidgat ledarskap och tar sin eller sina specialpedagoger till hjälp i sitt ledarskap i de situationer när specialpedagoger har djupare kunskap än rektor själv har inom ett visst område. Robinson (2015) menar också att utse experter i organisationen och specialpedagogers kunskap att leda förbi hinder kan hjälpa rektor.

Tillgänglighet är ett sammanfattande ord för intervjupersonernas uppfattning om skillnader mellan fysiskt och digitalt journalsystem och likaså är åsikter om tillgänglighet gällande vilka personer på skolan som har tillgång till digitala journalsystem. Blossing (2013) beskriver att det är betydelsefullt med tydlig struktur, stark kommunikation och gemensamma utgångspunkter i skolans verksamhet. Detta blir svårare att uppnå om det som intervjupersonerna berättar finns personal som arbetar med elever och som inte har tillgång till dokumentation kring elever. Problem som kan uppstå i ett fysiskt arkiv är att dokument kan hamna fel, råka hänga ihop med annat dokument och hamna i fel journal vilket inte sker i ett digitalt journalsystem. Å andra sidan upplevs det vara svårt att hitta i ett digitalt journalsystem då alla dokument sparas i elevakt i kronologisk ordning och det försvårar att hitta om det vid söktillfället inte är bekant när ett dokument är inlagt. Ett digitalt journalsystem kan alltid finnas med i datorn var man än befinner sig, det är bra och det enda som krävs är uppkoppling. Så länge tekniken fungerar är det bra. Enade åsikter finns att det inte borde behövas både fysiskt och digitalt arkiv vilket samtliga elevhälsoteam inom studien har i dag. Det upplevs vara dubbelarbete med båda formerna. Viktiga synpunkter framkommer i omfattande utsträckning om var, i vilken akt, noteringar och dokument ska finnas. Elevhälsan består av flera olika

professioner och dessa lyder under olika lagar och därmed också olika sekretess. Det som skrivs och dokumenteras i elevakt nås av alla men kunskap om det är rätt eller fel att skriva och spara dokument där är inte stor. Elevhälsoteamets olika professioner har olika stor erfarenhet av journalföring, den medicinska professionen har stor erfarenhet och detta resonemang förs också av Hjärne och Säljö (2012) som menar att sjukvården har stor tradition av journalföring. Det som av många upplevs som negativt är att det endast är elevhälsans medlemmar som har tillgång till digitala journalsystem och för några är det inte alltid självklart att ens de har tillgång eftersom kommunen har begränsat antal licenser och det kan resultera i att alla licenser är upptagna vid visst tillfälle när någon behöver logga in vilket då för tillfället alltså inte är möjligt. Nackdelen med att endast ett fåtal på skolan har tillgång till journaler är att dokument som skulle behöva vara ett arbetsredskap för många såsom pedagogisk utredning och åtgärdsprogram inte kommer till gagn för tillräckligt många i verksamheten. Skolverket (2014) syftar i samklang på att det i dokumentation och journalföring ska vaskas fram underlag för att i arbetet med elever komma förbi hinder och svårigheter vilket inte nås av alla som arbetar med elever om de inte har tillgång till dokumentation och journal. Viss tveksamhet finns huruvida digitala journalsystem är gynnsamt och underlättar för specialpedagoger och deras uppdrag.

Att skapa dokument såsom pedagogiska utredningar, åtgärdsprogram och anpassad studiegång har blivit smidigare och detta får det digitala journalsystemet att leva upp till förväntningar, anser många. Det finns mallar att skriva i och just det att skriva direkt i systemet och använda tillhörande stödmaterial för dokumenten medför att moment med att skriva i annat system, skriva ut och att scanna inte behöver göras. De mallar som finns tillgängliga att använda i digitala journalsystem kan som Carlsson Kendall (2015) lyfter ge hög kvalitet åt dokumentation genom att ge stöd i processen och att fler detaljer för hinder i elevers kunskapsutveckling hittas. Det framkommer också enade åsikter om det positiva att enskilda elever kan följas genom olika åldrar från förskola till skolår 9. De negativa åsikter som framkommer är att det ifrågasätts om det digitala journalsystemet verkligen är anpassat för pedagogisk verksamhet utan mer troligt framförallt för sjukvården och verksamheten där.

Samtliga svarar liknande att de anser sig bara känna till en begränsad del av systemet och funderingar och tankar finns att det kan finnas många finesser som inte används och som kunde varit underlättande. Någon har erfarenhet av att kontaktuppgifter till

vårdnadshavare inte uppdateras och att det därför blir nödvändigt att använda ytterligare system av den anledningen.

6.2 Metoddiskussion

Larsen (2009) menar att valet av metod får stor betydelse för datainsamlingsprocessen och de resultat som framkommer. För att besvara frågeställningarna har jag använt mig av kvalitativa intervjuer. Genom att välja intervjuer istället för exempelvis enkäter minimeras bortfallet och som forskare är det angeläget att möta respondenterna ansikte mot ansikte. Detta gör det möjligt att uppnå en djupare förståelse av det som undersöks. Intervjuguiden fick fungera som bas i de semistrukturerade intervjuerna där respondenterna fick möjlighet att tala fritt. Följdfrågor kunde ställas direkt vid de tillfällen svaren väckte mitt intresse att få veta mer. Larsen (a.a.) menar att detta säkerställer god validitet.

Kvalitén på intervjuerna har stor betydelse för resultatet (Kvale och Brinkman, 2009). Frågorna i min intervjuguide var kopplade till problemformuleringen. Frågorna var också tydliga, inte ledande och av öppen karaktär. Intervjupersonerna besitter den kunskap som efterfrågades, vilket framhålls av Boalt och Jonsson (1964), citerad i Bjørndal (2005) som betydelsefullt för studiens innehåll. Det material som hämtats från intervjuerna blev till information som försåg mig med verktyg för att analysera specialpedagogens roll i elevhälsoteamet och med den digitala journaldokumentationen.

Ytterligare frågor för att få en fördjupad information hade kunnat berika studien. Till exempel hade frågor kunnat ställas om likheter och skillnader mellan specialpedagog och speciallärare i elevhälsan och hur ärenden blir elevhälsans uppdrag. Intervjuerna hade kunnat avslutas med punkten "övrigt" där respondenterna hade kunnat tala fritt. Flera olika datainsamlingsmetoder hade kunnat användas för utökad bredd och förståelse, Stukát (2011) menar att metodtriangulering synliggör flera aspekter. Min undersökning hade kunnat bli mer mångfacetterad om jag dessutom genomfört observationer. Det hade kunnat ge mer detaljerat uppfattning och information kring mina frågeställningar om hur arbetet som specialpedagog i elevhälsan bedrivs. Pandemin som råder i samhället sätter

begränsningar för tillvägagångssätt vilket medför att observationer inte är möjliga att genomföra. Tidsaspekt för denna studie sätter också ramar för omfattningen.

6.3 Specialpedagogiska implikationer

Hylander och Guvå (2017) lyfter fram betydelsen för elever att ha vuxna i skolan som inte är deras lärare och därmed inte involverade i en bedömande situation, detta är en trygghetszon på skolan och elevhälsoteamet är viktiga i detta sammanhang. Hylander och Guvå (a.a.) förtydligar vidare att specialpedagogisk kompetens tillförs av specialpedagoger genom kartläggning, utvärdering av lärandemiljö och genom åtgärder riktade mot enskilda elever i den övergripande planeringen av elevhälsoarbetet.

Specialpedagogers roll i elevhälsan är central och det är oftast de som har nära kontakt med undervisande lärare och handledning kan spela en framträdande roll. Specialpedagoger är en profession som kan ses som en länk mellan den pedagogiska verksamheten och elevhälsa, de samarbetar med de flesta yrkeskategorier och de har som uppgift att se till att elevhälsans insatser resulterar i specialpedagogiska åtgärder till elever.

För att finna förändring, förbättring och förutsättningar för elever beskriver Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) att specialpedagogen i elevhälsoteamet med ett salutogent förhållningssätt vid dokumentation och analys skapar möjligheter. Specialpedagogens dokumentation i det digitala journalsystemet ger samtliga i teamet tillgång till möjliga framgångsfaktorer.

Ett helikopterperspektiv beskrivs av Augustinsson och Brynolf (2015) som ett sätt att kunna uppfatta mönster liksom att se det unika i varje sammanhang. Att se och upptäcka ökar handlingsberedskap och förmåga att kunna se, upptäcka och att långsiktigt kunna påverka verksamheten i positiv riktning. Det som sker är inte slumpen utan något som kommer ur ett mönster.

6.4 Tillämpning

Min studie kan bidra till diskussioner kring specialpedagogers roll i elevhälsan och deras arbete med digitala journalsystem liksom hur arbetet kring detta kan se ut. Den forskning som presenteras i litteraturdelen betonar elevhälsans uppdrag med dokumentation och journalföring för att vidga vyer och möjligheter till förändring och förbättring av förutsättningar. Analysprocessen i pedagogiska utredningar lyfts fram som betydelsebärande och det stödmaterial som finns i digitala journalsystem kan vara behjälpligt och underlätta i genomförande och analysprocessen. Detta är i likhet med vad styrdokumentet säger om rollen med specialpedagogisk kompetens i elevhälsan, att genomföra analyser i pedagogiska utredningar. Ett breddat ledarskap från rektor till specialpedagog lyfts också fram som betydelsefullt. Denna studie beskriver visserligen inte någon särskild modell för specialpedagogers roll i elevhälsan men kan med fördel vara en utgångspunkt för diskussioner kring möjliga modeller.

6.5 Förslag på fortsatt forskning

Av intresse vore att som forskare få delta i ett projekt där ett flertal specialpedagoger gemensamt startar upp och arbetar för att skapa en modell för arbete och roll i elevhälsoteam. Liksom att skapa en struktur som medför att ett digitalt journalsystem blir till ett hjälpmedel som underlättar det dagliga arbetet. Det vore också intressant att finna möjligheter för undervisande pedagoger att digitalt kunna ta del av specialpedagogers arbete och dokument för att i sin tur underlätta för denna profession. Intressant vore också att jämföra yrkesrollen i elevhälsan för specialpedagog och speciallärare.

6.6 Slutord

I studien framkom att de specialpedagogiska perspektiv som specialpedagoger bidrar med i diskussioner och kring uppdrag i elevhälsan är betydelsefulla. Det framkom också att tvärprofessionella diskussioner kring uppdrag är få till antal. Specialpedagogernas uppdrag är framförallt individriktade och det är ovanligt att uppdrag är på organisations- eller gruppnivå. Pedagogiska utredningar är ett vanligt förekommande uppdrag och det kan vara en bra lösning och ett bra arbetsredskap

men det kan också vara en slentrianlösning utan att vara funktionell. Betydelsen av digitala journalsystem både sänks av och lyfts av tillgänglighet och det finns många finesser som inte används.

Avslutningsvis följer en kort sammanfattning i punktform utifrån intervjupersonernas svar med hänsyn till studiens syfte och frågeställningar.

- Den specialpedagogiska professionen i elevhälsan består till stor del av dokumentation och uppdrag på individnivå.
- Samarbete mellan rektor och specialpedagog påverkar vilken variant av uppdrag specialpedagogen arbetar med.
- Digitala journalsystem har underlättat för specialpedagoger vid skapande av pedagogiska dokument men det är beroende av fungerande och pålitlig tillgänglighet.

Referenslista

- Andersson, A. B. & Nauclér, K. (1987). *Språkniljö och språkinläring: Slutrapport från projektet Hemspråket i förskolan*. Sprints-rapport 38/87. Institutionen för lingvistik, Göteborgs universitet
- Andréasson, I & Asplund Carlsson, M. (2017). *Elevdokumentation - om textpraktiker i skolans värld*. Liber: Stockholm
- Assarsson, I. (2009). *Utmaningar i en skola för alla - några filosofiska trådar*. Stockholm: Liber
- Augustinsson, S. & Brynolf, M. (2015). *Rektors ledarskap: komplexitet och förändring*. Lund: Studentlitteratur
- Augustinsson, S., Brynolf, M. & Rakar, F. (2018). *Organisation ur nya och gamla perspektiv - Ett kollage om livet i organisationer*. Lund: Studentlitteratur
- Backman, J. (2016). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur
- Bengtsson, A. (2015). *Elevhälsomötet som ett forum för samverkan och lärande - en fallstudie av elevhälsomötets organisation, innehåll och process vid en grundskola* (Master's thesis). Göteborgs institution för pedagogik och specialpedagogik: Göteborgs universitet
- Bjørndal, Cato R. P. (2005). *Det värderande ögat - observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber
- Blossing, U. (2013). Förändringsagenter för skolutveckling: Roller och implementeringsprocess, *Pedagogisk forskning i Sverige nr 3-4 2013, s 153-174*
- Bryman, A. (2008). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB
- Carlsson-Kendall, G. (2015). *Elever med neuropsykiatriska svårigheter: vad gör vi och varför?*. Lund: Studentlitteratur
- Dysthe, O. (2003). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur
- <https://www.elevhalsan.se/pmo/dokumentation-i-elevakt-3.htm> besökt 210328
- Hartman, J. (2004). *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur
- Haug, P. (2017). *Understanding inclusive education, ideals and reality. Scandinavian journal of disability research, 19(3), 206-217*

Hjörne, E. & Säljö, R. (2008). *Att platsa i en skola för alla: elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan - med samtalsguide*. Lund: Studentlitteratur

Hjörne, E & Säljö, R. (2014). Analysing and preventing school failure: Exploring the role of multi-professionality in pupil health team meetings. *International Journal of Educational research* 63, 5-14

Hylander, I. & Guvå, G. (2017). *Elevhälsa som främjar lärande*. Lund: Studentlitteratur

Håkansson, J. & Sundberg, D. (2016). *Utmärkt skolutveckling: forskning om skolförbättring och måluppfyllelse*. 1 upplagan. Stockholm: Natur & Kultur

Kullenberg, T. (2014). *Signing and singing. Children in Teaching Dialogues*. Göteborg: Göteborgs universitet

Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Larsen, A. K. (2009). *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Gleerups

Lgr11: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket

<https://www.lararen.se/nyheter/elevhalsa/elevhalsan-per-kommun--sa-stora-ar-skillnaderna>

Mitchell, B. (2006). *Examining the role of the special educator in a response to intervention model*. Radford

University https://kuscholarworks.ku.edu/bitstream/handle/1808/8165/Mitchell_ku_0099D_11437_DATA_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR1iiNHkbHSujAK34FnQGMV4v1qH-DAa_-aPeH4twS8RN1Yw1xv13WZMSj0

Mitchell, D. (2017). *Mångfald i skolan: Framgångsrika sätt att möta (o)likheter i skolan*. Stockholm: Natur & Kultur

Nilholm, C. (2012). *Barn och elever i svårigheter*. Lund: Studentlitteratur

Nilholm, C. (2016). *Teori i examensarbetet – en vägledning för lärarstudenter*. Lund: Studentlitteratur

- Nilsson Sjöberg, M. (red). (2018). *Pedagogik som vetenskap - en inbjudan*. Gleerups: Malmö
- Norrby, C. (2004). *Samtalsanalys. Så gör vi när vi samtalar med varandra*. Lund: Studentlitteratur
- Partanen, P. (2012). *Att utveckla elevhälsa*. Östersund: Skolutvecklarna Sverige AB
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Regeringen (2001). *Regeringen proposition 2001/02:14 - >Hälsa, lärande och trygghet*. <https://data.riksdagen.se/fil/6CBB3D28-250F-4BB7-9A3A-18463A0B490E>. hämtad 210419
- Robinson, V. (2015). *Elevnära skolledarskap*. Stockholm: Lärarförlaget
- Rosenqvist, J. (2013). Relationell dynamik – ett försök till analys av skola i förändring. I: J. Aspelin. (Red). (2013). *Relationell specialpedagogik: I teori och praktik*. (27-44) Kristianstad University Press
- Rossmann, G. B. & Rallis, S. F. (2003). *Learning in the Field. An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage Publications
- Segolsson, M. (2011). *Lärandet hermeneutik. Tolkningens och dialogens betydelse för lärandet med bildningstanken som utgångspunkt* (Doktorsavhandling), Jönköpings universitet
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Sveriges Riksdag
- SFS 2017:1111. Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100). Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolinspektionen. (2014). *Kunskapsöversikt för kvalitetsgranskning av elevhälsans arbete*. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/0-si/01-inspektion/kvalitetsgranskning/elevhalsans-arbete/kunskapsoversikt-elevhalsans-arbete.pdf>
- Skolinspektionen, (2015). *Elevhälsa, Elevers behov och skolans insatser*. <https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2015/elevhalsa/elevhalsa---slutrapport.pdf>

Skolverket, (2008b). *Allmänna råd och kommentarer. För den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen*. Stockholm: Skolverket

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes

Skolverket. (2014). *Arbete med extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. Stockholm: Skolverket

Skolverket. (2017). *Perspektiv på skolans pedagogiska dokumentation*. Hämtad 210421

https://www.skolverket.se/download/18.5dfec44715d35a5cdfa27f9/1516017604208/artikel_asa_hirsh_sept17.pdf?fbclid=IwAR1sAxpUPCKkHqWyOw04DK3mKTdO7rgjLJobsDp8XGEZjUOm2s3XBRSao6M.

Skolverket. (2018). *Digitalisering i skolan*. Hämtad 210401
<https://www.skolverket.se/getFile?file=3971>

Socialstyrelsen. (2016), *Vägledning för elevhälsan*. Hämtad 210401

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2016-11-4.pdf>

SOU 2021:11. *Bättre möjligheter för elever att nå kunskapskraven - aktivt stöd- och elevhälsoarbete samt stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning*. Hämtad 210402

<https://www.regeringen.se/492cd0/contentassets/77f91fad3fff4e9f85bc560b1e5c34d9/battre-mojligheter-for-elever-att-na-kunskapskraven-sou-202111>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2018). *Det lilla ordet främst - ett förebyggande och hälsofrämjande arbetssätt i skolan*. Kalmar: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenska Unescorådet. (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca +10*

Säljö, R. (2010). *Lärande i praktiken, Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedt

Säljö, R. (2018), Pedagogik, lärprocesser och samhällelig utveckling. I: M. Nilsson Sjöberg. (Red). *Pedagogik som vetenskap* (79-92). Gleerups: Malmö

Takala, M., Nordmark, M. & Allard, K. (2019). *A comparison of University Curriculum in Special Teacher Education in Finland and Sweden*. Vol. 3(2), 20-36. Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE).

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur

Utbildningsdepartementet., (2001), *Elevens framgång – Skolans ansvar*, Ds 2001:19

Vetenskapsrådet, (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Vygotskij, L. S.(1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*, M. Cole m fl., red. Cambridge, Mass: Harward University Press

Vygotskij, L. S. (1986). *Thought and language* (A. Kozulin, övers.). Cambridge, MA: MIT-Press

Vygotskij, L. S. (2010). *Tänkande och språk*. Göteborg: Daidalos

Intervjuguide

- Berätta om rollen som specialpedagog i elevhälsoteamet
- Vad är specialpedagogik
- Vad är specialpedagogiska uppdrag
- Vilka sorters specialpedagogiska uppdrag är förekommande inom elevhälsan
- Hur samarbetar rektor och specialpedagog
- Berätta om olikheter med digitalt journalsystem respektive fysiskt journalsystem
- På vilka sätt lever digitalt journalsystem upp till dina förväntningar

Bilaga 2

Fakulteten för lärarutbildning

210219

Missivbrev

Mitt namn är Lisbeth Friberg och jag är student på specialpedagogprogrammet sista terminen och tar examen vårterminen -21.

Mitt examensarbete handlar om specialpedagogens roll i elevhälsoteamet och deras användande av digitalt journalsystem. Min datainsamlingsmetod kommer vara kvalitativa intervjuer med fokus i intervjuerna på specialpedagogens roll, uppdrag, samarbete och digitala journalsystem.

Intervjuerna kommer genomföras via promenad och dokumentation sker med ljudinspelning via iPhone. Det är bara jag som kommer ha tillgång till det insamlade materialet och allt är konfidentiellt.

<https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>

Det vetenskapliga principerna ligger till grund för hur det insamlade materialet vilket medför

- Varje deltagare har rätt att avbryta sin medverkan när som helst, utan några negativa konsekvenser.
- Varje deltagare kommer att tillfrågas inför materialinsamlingen och har möjlighet att avböja medverkan i studien.
- Deltagarna och verksamheterna kommer att aidentifieras i det färdiga arbetet.
- Materialet kommer enbart att användas för aktuell studie och kommer att förstöras när denna är examinerad.

Lisbeth Friberg

.....

Studentens/studenternas underskrift/er

Kontaktuppgifter:

telefon: XXXXXXXXXXXX

mail: XXXXXXXXXXXX

handledare Lisbeth Ohlsson

Kontaktuppgifter Högskolan i Kristianstad:

www.hkr.se

044-2503000